

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eliška Dostálová

Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28. března 2018

Eliška Dostálová

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Vymezení zásady zákazu reformatio in peius v současně platné právní úpravě	8
2 Historický vývoj na našem území	11
3 Uplatnění zásady zákazu reformatio in peius u jednotlivých opravných prostředků	14
3.1 Stížnost	14
3.2 Odvolání	14
3.3 Dovolání	18
3.4 Stížnost pro porušení zákona	21
3.5 Ústavní stížnost	22
4 Specifické uplatnění zásady reformatio in peius u některých opravných prostředků	23
4.1 Odpor proti trestnímu příkazu	23
4.2 Návrh na obnovu řízení	28
5 Specifické problémy (ve světle stávající judikatury)	29
5.1 Výklad terminologie „změna v neprospěch“	29
5.1.1 Změna právní kvalifikace a uznání viny v širším rozsahu	31
5.1.2 Účastenství	32
5.1.3 Vývojová stadia trestného činu	33
5.1.4 Výrok o ochranném opatření	34
5.1.5 Výrok o náhradě škody	35
5.2 Komparace trestů	36
5.2.1 Pojem přísnějšího trestu	36
5.2.2 Poměrování jednotlivých trestů	36
5.2.3 Poměrování trestů v jejich kombinaci	40
5.2.4 Shrnutí	41
5.3 Rozpor se zásadou materiální pravdy	42
6 Návrh úpravy de lege ferenda	45
Závěr	49

Seznam použitých zdrojů	51
Odborné publikace	51
Příspěvky ve sbornících	52
Komentáře.....	52
Články z odborných časopisů	52
Internetové zdroje	53
Legislativní akty a důvodové zprávy	54
Soudní rozhodnutí.....	55
Shrnutí.....	58
Seznam klíčových slov	59

Seznam použitých zkratk

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku České republiky, vyhlášena v č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění jejich Protokolů (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ61	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
ZÚS	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky

Úvod

Záměrem mé práce nesoucí název „Zásada zákazu reformatio in peius v trestním řízení“ je komplexní kritické zhodnocení institutu zákazu reformatio in peius v současně platné trestněprávní úpravě, stanovení jeho mezí a charakteristika jednotlivých aplikačních problémů včetně rešerše dostupné literatury a judikatury, a to na území České republiky.

Jedná se o aktuální problém, koneckonců i o jednu z diskutovaných otázek v souvislosti s rekonstrukcí trestního řádu. Zásada, jež obecně představuje princip změny k horšímu, vyjadřuje v trestním řízení požadavek zákazu zhoršení postavení osoby, která podala opravný prostředek nebo v jejíž prospěch byl opravný prostředek jinou oprávněnou osobou podán,¹ je uplatňována téměř u všech opravných prostředků: stížnosti, odvolání, dovolání, stížnosti proti porušení zákona, dokonce jako důsledek ústavní stížnosti v řízení po zrušujícím nálezu Ústavního soudu, specificky pak u návrhu na povolení obnovy řízení a absentuje u odporu proti trestnímu příkazu. Nosnou myšlenkou a smyslem jejího zakotvení je zabezpečení svobody práva podat opravný prostředek bez obav ze zhoršení situace toho, v jehož prospěch byl opravný prostředek podán, a přezkoumání příslušným orgánem vyššího stupně.²

Zásada má v naší historii zajímavý cyklický vývoj, přičemž od roku 1994 je pak v českém trestním právu uplatňována v její, řekněme, plné síle u většiny opravných prostředků. Argument pro zakotvení zákazu je především ten, že pokud by neplatil, obviněný, potažmo jiné osoby by musely více zvažovat, zda opravný prostředek podat, či nikoli. Musíme si ale taktéž položit otázku, zda stávající široká formulace předmětné zásady není v rozporu s jednou ze stěžejních zásad trestního řízení, a to zásadou materiální pravdy. Dokonce samotná formulace „změna k horšímu“ představuje ve světle judikatury nedořešenou otázku a nejvyšší soudy se stále vyjadřují k jednotlivým aspektům a postupně vyvstávajícím problémům souvisejícím s tímto tématem, mezi které se bezpochyby řadí i komparace samotných trestů.

Práce se dělí na šest kapitol. Úvodní část bude zaměřena na vysvětlení základních pojmů souvisejících s danou problematikou. V druhé kapitole stručně vymezím zásadní historický vývoj zásady na našem území. Těžištěm jsou pak kapitoly zabývající se konkrétním uplatněním zásady u jednotlivých opravných prostředků. V neposlední řadě poukážu na výklad některých pojmů a dílčí aplikační problémy podložené rozborem relevantní

---

¹ ŠÁMAL, Pavel. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1355.

² Tamtéž.

judikatury s věcným návrhem řešení. Závěr práce je pak věnován sumarizaci nabytých poznatků a z nich vycházejícímu vlastnímu návrhu zákonné úpravy de lege ferenda.

Budu pracovat především s dostupnou judikaturou nejvyšších soudů, kterou bych chtěla komplexně analyzovat, a s odbornými časopisy, tyto informace budou podpořeny základními údaji zpracovanými v monografiích, komentářích, sbornících a jiných odborných publikacích. Problematika zásady reformatio in peius v její celistvosti a se vzájemnými souvislostmi v rámci trestního řízení takto rozebírána dosud nebyla, je zpracována pouze zlomkovitě, jen úzký okruh autorů se ve své publikační činnosti věnuje souvisejícím otázkám. Na druhou stranu existuje obsáhlá judikatura, ze které je možné vycházet. Vlastní téma s sebou přináší celou řadu výkladových otázek, přičemž některým z nich z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce nebude věnována taková pozornost jako jiným.

V práci budu používat metodu popisnou pro základní nastínění problému a historie, na kterou bude navazovat metoda analytická pro rozbor a následné vyvození poznatků, částečně pak metoda komparativní a metoda dedukce. Využiji k tomu metodu výkladu jazykovou, subjektivně historickou, formálně systematickou, objektivně teleologickou za pomoci logických argumentů.

Ve své práci bych se chtěla na zásadu jakožto takovou podívat ze širší perspektivy, najít případné mezery v právní úpravě, identifikovat dopady a navrhnout přijatelné řešení pro futuro, zda a jak tuto zásadu formulovat a zakomponovat do našeho právního řádu. Proto jsem si položila následující výzkumné otázky: Jaký je účel zakotvení zásady v trestním řízení a plní jeho současná podoba v českém trestním řádu daný účel? Jak a u kterých opravných prostředků je v současně platném a účinném trestním řádu zásada uplatňována? Co znamená a jak je chápán pojem „změna v neprospěch“?

Ráda bych odpověděla na položené otázky a došla k závěru, zda má princip zákazu reformatio in peius v našem trestním řádu své stálé místo s ohledem na již zmiňovanou historii a jako projev humanismu, nebo jeho zakotvení a uplatňování není potřeba. V souladu s vytyčeným cíleným závěrem jsem si zvolila hypotézu diplomové práce, kterou se pokusím potvrdit, nebo vyvrátit, a to: Zásada zákazu reformatio in peius není nezbytnou součástí trestního řízení v České republice.

1 Vymezení zásady zákazu reformatio in peius v současně platné právní úpravě

Nejprve je potřeba vymezit vlastní koncept reformatio in peius linoucí se celou následující prací a negativní zásadu formulovanou tímto pojmem, která je zároveň součástí více právních odvětví. Já se ve své práci zaměřím pouze na její konkrétní aplikovatelnost v trestním řízení.

Latinský pojem znamená v obecném právním významu změnu v neprospěch; tedy konkrétně v opravném řízení učiněnou změnu rozhodnutí v neprospěch toho, kdo ho svým opravným prostředkem napadl (potažmo v jehož prospěch bylo napadeno). V řízení trestním není taková změna obecně akceptována, pokud by byla na škodu osobě, proti které se řízení vede.³

Co se týče vlastního uplatnění této zásady, vztahuje se nejen na přímo navazující opravné řízení, ale i na všechna řízení následující. Jinak řečeno, i v případě kasačního postupu soudu musí být brán ohled na její uplatnění a své důsledky si nese až do „samotného konce“ řízení. Opačné řešení by ve své podstatě umožňovalo vlastní obcházení celého zákonného zákazu a jeho účelu.

Podmínkou pro její uplatnění je podání opravného prostředku k tomu oprávněnou osobou ve prospěch obviněného. Vlastním předpokladem je pak následné vedení řízení ohledně takové osoby výhradně v její prospěch, tedy pokud došlo ke zrušení rozhodnutí toliko v důsledku podaného opravného prostředku ve prospěch takové osoby. Představíme-li si situaci podaného opravného prostředku v neprospěch či částečně ve prospěch a částečně v neprospěch, pak má význam pouze a jen tehdy, pokud na jeho základě odvolací instituce zruší rozhodnutí. Ale ani takový postup nepředjímá rozhodnutí soudu v neprospěch, neboť jsou-li k tomu důvody, lze zlepšit postavení určité osoby i z podnětu opravného prostředku podaného v její neprospěch.⁴

Zásada a její zákaz se vztahuje především na obviněného⁵ (odvolání §259 odst. 4 TŘ a §264 odst. 2 TŘ, dovolání §265p odst. 1 TŘ a §265s odst. 2 TŘ a obnova řízení §289 písm. b TŘ) nebo i na všechny osoby, kterých se týká a jejichž prospěch sleduje (stížnost §150 odst. 1 a 3 TŘ, ustanovení se přiměřeně použije i pro jiná rozhodnutí u stížnosti

³ VOČKA, Vladimír. Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu reformace in peius. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 201.

⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012.

⁵ Jímž se bude v souladu s §12 odst. 7 TŘ rozumět v této práci i obžalovaný a odsouzený.

pro porušení zákona §273 TŘ a v řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu §314i písm. b TŘ). Neuplatní se u odporu proti trestnímu příkazu (§314g odst. 2 TŘ). Pokud jde o rozsah, platí ve vztahu ke všem výrokům rozsudku, které se přímo týkají obviněného; kromě výroku o vině a trestu jde též o výrok o ochranném opatření, výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (dále jen výrok o náhradě škody).⁶

Právní úprava zásady se uplatní i v řízení proti mladistvým, protože zákon o soudnictví ve věcech mládeže v tomto směru nemá speciální ustanovení (§1 odst. 3 ZSM), s výjimkou odporu proti trestnímu příkazu pro mladistvého, který nedovršil 18 let věku, neboť §63 ZSM zakotvuje nepřipustnost vydání takového trestního příkazu. Právní úprava řízení proti právnickým osobám je obsažena primárně v §29–§41 TOPO s tím, že pokud zákon nestanoví jinak, použije se v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno (§1 odst. 2 TOPO). Takto se tedy uplatní stížnost, odvolání, dovolání, stížnost pro porušení zákona, návrh na obnovu řízení a naproti řízení proti mladistvým i trestní příkaz, byť s omezenou škálou druhů trestů, a vzhledem k charakteru opravného prostředku i řízení nebude využívání příliš časté.⁷ A nakonec je zásada zákazu reformatio in peius zvláště upravena i v rámci řízení proti uprchlému tak, že v novém řízení nemůže dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného (§306a odst. 4 TŘ). Těmto řízením nebude dále věnována zvláštní pozornost z důvodu obsáhlosti práce.

Za důvod aplikace zásady se považuje to, aby nesprávná rozhodnutí byla napadána k tomu oprávněnými osobami v co nejširším rozsahu, tato rozhodnutí mohla být přezkoumána orgánem vyššího stupně, popřípadě umožněna jejich náprava, a z pohledu psychologického taktéž aby osoba, v jejímž zájmu je rozhodnutí napadáno, neměla obavu z rizika zhoršení stávající situace a možných nepříznivých následků podaného opravného prostředku.⁸ Rovněž působí jako jisté zvýhodnění oproti v mnohém silnější státní moci a současně coby tlak na státní orgán, aby vydal správné a spravedlivé rozhodnutí co možná nejrychleji.⁹ Zásadu zakotvenou v současném trestním řádu tedy lze podřadit pod tzv. favor defensionis neboli procesní záruky ochrany práv a výhod obviněného.¹⁰

⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013.

⁷ ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – II.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3573 (§314e).

⁸ ŠÁMAL: *Právní slovník...*, s. 1355. Podobně HASCH, Karel. *Trestní právo procesní.* 4. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 612, 634.

⁹ MATES, Pavel, PIPEK, Jirí. Úvahy nad zákazem reformace in peius ve správním právu trestním. *Právní rozhledy*, 1995, č. 11, s. 438.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 11. Podobně GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní.* 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 195.

Zásada, upravena v našem trestním řádu a contrario na zákonné úrovni, není přímo ústavně zakotvena (sama o sobě nepředstavuje žádné základní právo, a to ani na mezinárodní úrovni). Obecně je ale někdy označena za integrální součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy.¹¹ Dále Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně uvádí, že se jedná o garanci svobody odvolacího práva zaručeného pátou hlavou Listiny,¹² tedy disponovat s odvoláním, a v důsledku toho i práva na obhajobu, a úzce souvisí i s požadavkem kontradiktornosti řízení ve smyslu čl. 6 odst. 3 Úmluvy.¹³

Z lidskoprávní úpravy je nezbytné zmínit i spojitost s čl. 8 odst. 2 Listiny vymezujícím řádný zákonný proces ve spojení s čl. 39 Listiny zakotvujícím legalitu trestního stíhání a ukládání trestů, neboť porušení zásady reformatio in peius v rámci trestního procesu může znamenat rovněž i porušení práva obviněného být stíhán jen způsobem, který stanoví zákon.¹⁴ Nastanou-li podmínky předvídané zákonem, na jehož základě je možné uložení trestu, povinnost respektování takové normy platí i pro opravná řízení, neboť zde existuje vazba ústavního ustanovení na zákon, někdy označována také jako tzv. zástupné ústavní právo.¹⁵ V neposlední řadě je pak judikaturou uváděn i čl. 1 odst. 1 Ústavy zakotvující právní stát¹⁶ a dodržování závazků plynoucích z mezinárodního práva dle čl. 1 odst. 2 Ústavy ve spojení s aplikační předností mezinárodních smluv v čl. 10 Ústavy.¹⁷

Lze tedy říci, že přestože zásadu nemůžeme přímo zařadit mezi základní práva, lze ji posunout do ústavní roviny ve vazbě na některá z ústavně zaručených práv (především tedy porušení práva na spravedlivý proces a povinnost mimo jiné vyplývající z čl. 3 Ústavy zakotvujícího Listinu jako součást ústavního pořádku),¹⁸ což může mít i nepřipustné ústavněprávní důsledky spočívající v zrušení napadaného rozhodnutí Ústavním soudem.¹⁹

---

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 9–10, nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 16.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 11.

¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2007, sp. zn. I ÚS 1947/07, body 19–22. Podobně nález Ústavního soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. III ÚS 2306/07.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 11 a 15.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 16 a 18.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05, nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 16 a 18, nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, bod 10.

¹⁷ Především pak záruka odvolacího práva v čl. 2 odst. 1 dodatkového Protokolu č. 7 k Úmluvě. Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 17.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 8–21, nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

¹⁹ Blíže v kapitole 6 této práce.

2 Historický vývoj na našem území

S mírnou dávkou nadsázky se dá hovořit o prakticky nepřetržitém respektování zákazu reformace in peius v podmínkách moderního státu na našem území.²⁰ Podíváme-li se však prve ještě dál, a to až do římského práva, představujícího základ nynějšího práva pro kontinentální právní systémy, první zmínku o změně k horšímu najdeme již v Digestech, kde Ulpianus uvádí: „*Není nikdo, kdo by si neuvědomoval, jak často jsou odvolání používána a jak jsou potřebná k nápravě nespravedlnosti nebo neznalosti soudců, i když někdy rozhodnutí, která byla řádně vydána, se mění k horšímu, a tedy ten, kdo vydává poslední rozsudek, nevydává proto rozsudek lepší, než byl původní. Z tohoto důvodu jej nelze považovat za lepší.*“²¹ Neboli jako první (dohledatelný) poukazuje a výslovně připouští i možnost změny k horšímu v rozhodnutí novém.

Součástí právního řádu Svaté říše římské se zásada stala již v roce 1788 za vlády Josefa II., a to ustanovením §198 Obecného soudního řádu kriminálního, který zakotvoval nemožnost zhoršení trestu vrchním trestním soudem při podaném rekursu.²²

Následný legislativní počín nalezneme v Řádu soudu trestního z roku 1873, který je již na uplatnění zásady štedřejší. §290 odst. 2 stanovuje, že při podané zmateční stížnosti pouze ku prospěchu obžalovaného zrušovací soud nemůže uložit přísnější trest. Obdobně tomu pak je i u obnovy řízení povolené jen k prospěchu obžalovaného (§359 odst. 4) a u odvolání (§477 in fine) s nevysvětlitelnou odchylkou v užití pojmu zákazu „těžšího trestu“.²³

Po období druhé světové války, kdy nelze mluvit o fungujícím trestním řízení, bylo pojetí zásady v polovině dvacátého století novým trestním řádem značně rozšířeno, a to ze zmiňovaného trestu na celý rozsudek. §196 odst. 1 zákona o trestním řádu soudním z roku 1950 povoluje změnu rozsudku v neprospěch obviněného jen na základě odvolání

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 12.

²¹ „*Appellandi usus quam sit frequens quamque necessarius, nemo est qui nesciat, quippe cum iniquitatem iudicantium vel imperitiam recorigat: licet nonnumquam bene latas sententias in peius reformet, neque enim utique melius pronuntiat qui novissimus sententiam laturus est*“ ULPIANUS. *Domini nostri sacratissimi principis Iustiniani iuris enucleati ex omni vetere iure collecti Digestorum seu Pandectarum*. 49.1.1pr., Ulpianus libro primo de appellationibus. Dostupné na <<http://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest49.shtml>>. Citace překladu podle: ŠKERÍKOVÁ, Jana. *Základní principy a zásady římského procesu* [disertační práce]. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2012, s. 173. Dostupné na <https://is.cuni.cz/webapps/UKSESSIONDA563593F9AC6ABF8313A753EEB62459/zzp/download/140021502/?back_id=7>.

²² Justizgesetzsammlung, Patent č. 848, s. 135, účinný ke dni 17. 6. 1788. Dostupné na <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1005&size=45&page=159>>.

²³ Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního, účinný ke dni 23. května 1873.

podaného prokurátorem v neprospěch, popřípadě i poškozeným ve výroku o nárocích poškozeného. Naproti tomu úprava obnovy řízení (§225 odst. 2) zůstala spjata pouze se zákazem uložení přísnějšího trestu (jak je tomu ostatně i dnes).²⁴

Novelizací zákona č. 64/1956 Sb. se opět vracíme k původní úpravě u odvolání, kdy §286 a §290 koncentrují zásadu *reformatio in peius* jen na uložení těžšího trestu. Naopak je ale nově zakotvena u stížnosti (161 odst. 1) jako zákaz změny usnesení v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla podána, a u stížnosti pro porušení zákona (§298 odst. 1), přičemž při porušení zákona v neprospěch obviněného nelze nově rozhodnutí změnit v neprospěch. Řízení po povolení obnovy řízení jen ve prospěch, ve kterém je zakázáno uložení přísnějšího trestu (§308 písm. b), nedostává podstatných změn.²⁵

Aktuálně stále platný a účinný trestní řád 141/1961 Sb. ve svém původním znění taktéž přejímal zásadu změny k horšímu týkající se odvolání v §259 odst. 4 TŘ a §264 odst. 2 TŘ, tato se však oproti dnešní úpravě vztahovala pouze k trestu, a navíc byla modifikována dovětkem v podstatě umožňujícím obcházení principu, jenž zněl: „(...) *ledaže by soud v novém řízení na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uznal obžalovaného vinným těžším trestným činem.*“²⁶ Takto se zásada uplatňovala až do roku 1990, kdy bylo změněno citované ustanovení umožňující ignoraci zásady a novelou trestního řádu č. 178/1990 Sb. byl celý dovětek vypuštěn.

Další ustanovení vztahující se k zásadě v nejpůvodnějším znění trestního zákoníku zůstala prakticky nezměněna: §150 odst. 1 týkající se stížnosti, §289 písm. b týkající se obnovy řízení stále ve vztahu pouze k přísnosti trestu a §273 u stížnosti pro porušení zákona, kde nebylo taktéž možné jen uložení přísnějšího trestu.²⁷

Konečně se již jako samostatná republika vracíme novelou trestního řádu č. 292/1993 Sb. v podstatě ke stavu z roku 1950 a rozšiřujeme zákaz reformace *in peius* z trestu na celé rozhodnutí, tedy i na skutková a právní posouzení, a to u odvolání a stížnosti pro porušení zákona.²⁸ Následně byl novelou 265/2001 Sb. zaveden v hlavě sedmnácté mimořádný opravný prostředek dovolání a s ním i zákaz *reformatio in peius* pro změnu rozhodnutí v neprospěch obviněného (§265p odst. 1 a §265s odst. 2 TŘ). Stejnou novelou bylo zavedeno

---

²⁴ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), účinný ke dni 12. července 1950.

²⁵ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 64/1956 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1957.

²⁶ §264 odst. 2 in fine zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), účinného ke dni 1. ledna 1962.

²⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), účinný ke dni 1. ledna 1962.

²⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 292/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994.

i ustanovení §314i TR řešící důsledky zrušujícího nálezu Ústavního soudu, mezi které patří i nemožnost změny rozhodnutí v neprospěch obviněného za předpokladu zrušení rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení pouze v jeho prospěch.

Samostatným životem si žil specifický opravný prostředek proti trestnímu příkazu. Odpor byl do trestního řádu zaveden novelou trestního řádu č. 48/1973 Sb., ve které byl zákaz definován v novém §314g odst. 3 tak, že „*samosoudce v hlavním líčení nesmí obviněnému uložit přísnější trest, než jaký uložil trestním příkazem, ledaže by se skutkový stav na základě dokazování podstatně změnil*“. Z trestního řádu byl po revoluci vypuštěn²⁹ a v počátcích samostatného státu opět znovuzaveden, ovšem již ve znění (ne)upravujícím zákaz reformace in peius v podobě, ve které jej známe dnes, tedy nevázanost soudce ani právní kvalifikací, ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu.³⁰

Na základě výše uvedeného můžeme obecně říci, že z historického pohledu není zásada jako celek zpochybňována, pouze se měnil cyklicky rozsah jejího dopadu, z čehož dovozují opakovanou vůli zákonodárce věnovat reformaci in peius značnou pozornost (ačkoli obsahově velice nekompaktní). Má tedy v rámci moderního českého státu nepochybně svou tradici, přičemž po novele z roku 1993, která její dosah před dvaceti pěti lety významně rozšířila, je zásada (kromě určitých výjimek) do dnešního dne využívána v její nejširší podobě.

---

²⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 178/1990 Sb. účinném ke dni 1. července 1990.

³⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 292/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994.

3 Uplatnění zásady zákazu reformatio in peius u jednotlivých opravných prostředků

Systematicky není zásada zákazu reformatio in peius v trestním řádu upravena mezi základními zásadami trestního řízení (§2 TŘ), nýbrž je včleněna vždy do právní úpravy konkrétního opravného prostředku (a to bez bližší podobnosti; je upravována samostatným paragrafem, někdy v samostatném odstavci, jindy pod samostatným písmenem).

3.1 Stížnost

Jako první v systematice současně platného trestního řádu najdeme stížnost jakožto opravný prostředek proti usnesení (§141 odst. 1 TŘ). §150 odst. 1 TŘ formuluje zákaz reformatio in peius vztahující se na zákaz změny usnesení rozhodujícím orgánem v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána. Rozhodujícím orgánem se rozumí jak orgán rozhodující dle autoremedury dle §146 odst. 1 TŘ, tak i nadřízený orgán či jiný orgán určen dle pravidel §146 odst. 2 TŘ nebo §146a TŘ a orgán, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí dle §150 odst. 3 TŘ.³¹

Zákaz je podstatně širší ve srovnání s ostatními opravnými prostředky, neboť zahrnuje všechny osoby, kterých se stížnost týká a jejichž prospěch sleduje.³² Můžeme si například představit stížnost proti usnesení, jímž byla uložena pořádková pokuta (§66 TŘ) osobě odlišné od obviněného, která se chovala urážlivě k soudu, neboť je podávána pouze z podnětu této osoby a nepochybně v její prospěch. Proto rozhodující orgán nesmí následně změnit usnesení v její neprospěch.

3.2 Odvolání

V případě odvolání je zákaz reformace in peius zakotven na dvou místech, a to v §259 odst. 4 TŘ a §264 odst. 2 TŘ. První ze jmenovaných případů se týká apelačního postupu soudu, kdy sám odvolací soud mění napadený rozsudek. Druhý pak upravuje postup kasační, přičemž ani soud prvního stupně po projednání věci v rozsahu pokynů odvolacího soudu a při respektování jím vysloveného právního názoru nesmí změnit rozhodnutí v neprospěch obžalovaného. Oba paragrafy samozřejmě předvídají respektování předpokladu zrušení

---

³¹ GŘIVNA, Tomáš. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – I. 7.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1808 (§150).

³² Tamtéž.

rozhodnutí pouze na základě odvolání podaného ve prospěch obviněného. Od novely z roku 1993 dopadá zákaz *reformatio in peius* na všechny výroky napadeného rozsudku.³³ Důvodová zpráva k této novele nám neposkytuje odpověď, proč takto zákonodárce učinil, neboť pouze opakuje, že se již neomezuje jen na výrok o trestu, ale na jakoukoliv změnu rozsudku, kterou by se zhoršovalo postavení obžalovaného.³⁴

V souvislosti s následným uplatněním zásady po shledání důvodnosti podaného odvolání je potřeba především zde zdůraznit (ale samozřejmě analogicky s platností i pro ostatní opravné prostředky), že se zákaz změny k horšímu vztahuje na celé další řízení po zrušení napadeného rozsudku; tedy při kasaci i na případné další odvolací řízení, a to i tehdy, vrátí-li odvolací soud věc státnímu zástupci k došetření a ten podá teprve po podání nové obžaloby pro týž skutek odvolání směřující v neprospěch. Dále platí i u trestných činů, které byly odvolacím soudem ze společného řízení vyloučeny.³⁵ A v neposlední řadě, jestliže je v neprospěch obviněného podáno dovolání, které Nejvyšší soud shledá důvodným, pak ani v dalším řízení následujícím po zrušení rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšším soudem nemůže dojít k vydání rozhodnutí, jímž by došlo ke zhoršení postavení obviněného oproti stavu vyplývajícímu z rozsudku soudu prvního stupně.³⁶

Obecně je odvolací řízení fakultativní součástí trestního řízení, za jehož smysl se považuje, aby o správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudků soudů prvního stupně nevznikaly důvodné pochybnosti, potažmo aby takové byly v opravném řízení odstraněny.³⁷ Obviněný má právo se v mezích stanovených zákonem hájit proti vznesenému obvinění; obsahem tohoto práva je i možnost podat odvolání. Ve prospěch obviněného mohou napadnout odvolání i osoby k tomu oprávněné, ty ale obecně pouze v souladu s vůlí obviněného (§247 odst. 2 TR).

Ze strany státního zástupce je jednou z náležitostí obsahu odvolání i uvedení, zda podává odvolání ve prospěch, či neprospěch obviněného (§249 odst. 2 TR). Veřejný žalobce má povinnost objektivně prosazovat veřejný zájem, a to i za pomoci odvolání v neprospěch, ale i ve prospěch obviněného, pokud to odpovídá veřejnému zájmu.³⁸

---

³³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 292/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994. Blíže v kapitole 2 této práce.

³⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993, zvláštní část, k bodům 167, 168 a 170.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. června 1975, sp. zn. 4 Tz 27/75.

³⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. července 2003, sp. zn. 5 To 66/2003.

³⁷ PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 6.

³⁸ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8.

Ve prospěch tak může učinit i proti vůli obžalovaného (§247 odst. 2, 2. věta TŘ). Je zde možné označit napadení i „dílem ve prospěch, dílem v neprospěch“.³⁹ Uvedení směru napadení státním zástupcem má určující význam pro aplikaci zákazu reformace in peius, který se neuplatní, pokud soud zruší rozhodnutí i na podkladě odvolání podaného v neprospěch. Pokud státní zástupce podal odvolání označené výlučně ve prospěch, přičemž by ale svým obsahem směřovalo v neprospěch, je rovněž zakázána změna k horšímu.⁴⁰

Takovéto vymezení státním zástupcem nelze dodatečně měnit (po uplynutí lhůty k podání odvolání) a odvolací soud je jím vázán. Při opomenutí označení by měl předseda senátu soudu prvního stupně vyzvat k odstranění tohoto nedostatku, tedy pokusit se napravit vadu postupem dle §251 odst. 1 TŘ.⁴¹ Až při následném nevyhovění by měl odvolací soud postupovat tak, že odvolání dle §253 odst. 3 TŘ odmítne, neboť jinému jeho procesnímu postupu brání nedostatek jedné z obligatorních náležitostí odvolání, což má za následek i nemožnost vymezení rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu. Proto odvolání podané státním zástupcem, kde absentuje jedna z obsahových náležitostí uvedených v §249 odst. 2 TŘ, nelze automaticky považovat za podané ve prospěch (či neprospěch) obžalovaného a řešení je plně v souladu s dispoziční zásadou, neboť pouze oprávněná osoba rozhoduje o tom, do jaké míry naplní své odvolací právo.⁴²

Avšak ani odvolání podané státním zástupcem v neprospěch neznamená, že soud v neprospěch obžalovaného musí rozhodnout. Je ale vázán vymezeným rozsahem přezkumné povinnosti v souladu s trestním řádem.⁴³ V praxi soud může rozhodnout ve prospěch obžalovaného, a to za situace, kdy odvolací soud zjistí vadu, ačkoli nenamítanou státním zástupcem, odůvodňující například uložení mírnějšího trestu anebo použití mírnější právní kvalifikace, popřípadě i zproštění obžalovaného (přestože státní zástupce požadoval pravý opak).⁴⁴

Kromě obžalovaného, osob oprávněných napadnout rozsudek v jeho prospěch a státního zástupce má možnost podat odvolání i poškozený, a to pouze omezeně. Jedná se o případy

---

³⁹ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8.

⁴⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. dubna 2010, sp. zn. 2 To 36/2010.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 5 Tdo 1205/2003. Zde Nejvyšší soud vyslovil názor, že diference mezi §249 odst. 1 TŘ a §249 odst. 2 TŘ ve spojitosti s odkazem v §251 odst. 1 TŘ je pouze legislativně-technická nedůslednost, neboť oba odstavce jsou svým významem a důležitostí postaveny na stejnou úroveň. Při výslovném neuvedení státním zástupcem v jím podaném odvolání se pak nejedná o vadu nenapravitelnou a předseda senátu soudu prvního stupně musí učinit výzvu k odstranění vad, stanovit pětidenní lhůtu a upozornit státního zástupce na následky nesplnění takové výzvy.

⁴² PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 8–9.

⁴³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015.

⁴⁴ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 15.

napadení výroku o povinnosti k náhradě škody, a to za předpokladu, že takový svůj nárok uplatnil (§247 odst. 1 TR). Soud v důsledku takto podaného odvolání může nově rozhodnout v neprospěch obviněného o výroku o náhradě škody; může ale rovněž rozhodnout „ve prospěch“ obviněného tak, že například škoda bude trestním soudem přiznána v menším rozsahu, než který mu byl přisouzen původně. Proto se objevují názory, že zákaz změny k horšímu by se měl vztahovat i na osobu poškozeného,⁴⁵ tedy při podání odvolání výlučně poškozeným (v jeho prospěch státním zástupcem) by nemělo dojít ke zhoršení jeho postavení. V opozici stojí názor postavení poškozeného jako „protistrany“ v trestním řízení, které takové řešení vylučuje, neboť při střetu zájmů je vždy potřeba dát přednost zájmům na obhajobě obviněného,⁴⁶ a navíc existuje možnost poškozeného jít cestou soudnictví civilního.⁴⁷

Posledním oprávněným podat odvolání je osoba zúčastněná, která může napadnout jen výrok o zabrání věci (§246 odst. 1 písm. c, odst. 2 TR). Tato již má na rozdíl od poškozeného podobné postavení jako obviněný, a proto Šámal navrhuje rozšíření zákazu i na ni.⁴⁸ Langer poukazuje i na to, že situace podaného odvolání pouze zúčastněnou osobou se paradoxně může obrátit proti ní, kdy soud při novém rozhodování rozhodne i o zabrání dalších věcí.⁴⁹

U odvolání je tedy důležitý výslovně vyjádřený postoj státního zástupce, který výraznou měrou ovlivňuje uplatnění zásady zákazu reformationis in peius. Na odborné úrovni je diskutována otázka rozšíření i na jiné osoby oprávněné podat odvolání proti výrokům, které se jich citelně dotýkají.

V současně platné právní úpravě se zákaz změny k horšímu automaticky na jiné osoby nerozšiřuje, ačkoli obecně je v trestním právu procesním analogie přípustná. Jsem toho názoru, že je potřeba zásadu vnímat jako dobrodiní dané právě a pouze obviněnému, neboť on je subjektem, o jehož vině a trestu se primárně řízení vede, a i když újmu mohou zajisté pocítovat i jiné osoby, zákonodárcem jim dané privilegium přiznáno nebylo. Proto by se nemělo jako takové rozšiřovat na subjekty odlišné, neboť by směřovalo proti svému pravému smyslu. Tedy ačkoli můžeme mluvit o obdobném postavení zúčastněné osoby, toto ji ještě nestaví na úroveň totožnou, neboť primárně řízení nesměřuje k prokázání její viny (či nevinu), a tudíž nevidím důvod, proč by se měl zákaz rozšiřovat i na ni. Co se týče poškozeného,

---

⁴⁵ HUSÁR, Eugen. *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961, s. 296.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 266.

⁴⁷ LANGER, Petr. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 11, s. 317.

⁴⁸ ŠÁMAL: *Základní zásady...*, s. 266.

⁴⁹ LANGER: *Uplatnění zákazu...*, s. 317.

zastávám názor stejný za pomoci argumentu a maiori ad minus, protože jeho postavení se ani neblíží postavení obdobnému obviněnému, ba naopak stojí de facto proti obviněnému, a navíc je mu přiznána možnost dalšího uplatnění nároku u civilního soudu.

3.3 Dovolání

Podobně jako právní úprava odvolání, i v případě dovolání je reformace in peius upravena dvěma ustanoveními trestního řádu. Prvním z nich je §265p odst. 1 TŘ, který umožňuje změnu rozhodnutí Nejvyšším soudem v neprospěch pouze na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce podaného v neprospěch. Druhým je §265s odst. 2 TŘ upravující zrušení rozhodnutí a řízení po přikázání věci, ve kterém je negována možnost nového rozhodnutí, jež by v jakémkoli směru zhoršovalo situaci obviněného oproti původnímu zrušenému rozhodnutí (při respektování předpokladu podání dovolání ve prospěch obviněného). Zákaz se také v tomto případě, obdobně jako u odvolání, vztahuje i na postup a rozhodnutí všech orgánů činných v trestním řízení až do pravomocného skončení řízení.⁵⁰

Ve prospěch je pak podáno buď samotným obviněným prostřednictvím jeho obhájce (§265d odst. 1 písm. b ve spojení s odst. 2 TŘ), nebo nejvyšším státním zástupcem výlučně ve prospěch. Osobami oprávněnými podat dovolání ale již nejsou osoby oprávněné podat odvolání ve prospěch obviněného ani poškozený či zúčastněná osoba (§265d TŘ a contratrio). A naopak, jediným, kdo disponuje exkluzivním oprávněním podat dovolání v neprospěch obviněného, je nejvyšší státní zástupce. Tento má rovněž povinnost uvést, zda své dovolání podává ve prospěch, či neprospěch, popřípadě částečně ve prospěch a částečně v neprospěch⁵¹ (§265d odst. 1 písm. a TŘ ve spojení s §265f odst. 1 TŘ in fine), což má své důsledky (podobně jako u odvolání) právě z hlediska uplatnění zkoumané zásady.

Podíváme-li se na otázku dovolání z širší perspektivy, v rámci praxe nastává jiný konkrétní problém, na který bych chtěla poukázat. Jedná se o porušení zákazu reformatio in peius v předchozím řízení a jeho podřazení pod některý z vymezených dovolacích důvodů obsažených v §265b odst. 1 TŘ. Česká judikatura je v tomto směru stále značně rozpolcená, neboť nepanuje jednoznačný názor, zda spadá pod dovolací důvod pod písmenem g, písmenem h nebo pod žádný z dovolacích důvodů.

⁵⁰ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – II.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3292 (§265s).

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 115.

Prvním řešením, tedy že „*rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení*“ (§265b odst. 1 písm. g TŘ), je připuštěno vztáhnutí dovolacího důvodu na situaci porušení procesní zásady, přestože se primárně vztahuje na nerespektování hmotněprávních předpisů. Toto východisko má svůj původ v považování zásady reformace in peius za součást esenciálních zásad spravedlivého řízení.⁵² V rozhodnutích, ve kterých byla námitka podřazená pod dovolací důvod pod písmenem g shledána relevantní, Nejvyšší soud argumentuje, že jeho přezkumnou povinnost zakládají především možné hmotněprávní důsledky porušení zásady změny k horšímu.⁵³ Příkladem budiž nové rozhodnutí o uznání viny ze spáchání trestného činu zpronevěry místo původního porušování povinnosti při správě cizího majetku (tedy zhoršení postavení z prvotního porušení povinnosti řádně spravovat cizí majetek bez úmyslu sebe nebo jiného obohatit na zpronevěření prostředků a vlastní obohacení).⁵⁴ Právě takováto změna ve skutkových zjištěních může mít dosah až na právní posouzení skutku.

Druhým řešením je zahrnutí pod dovolací důvod pod písmenem h, tedy že „*obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoně na trestný čin, jímž byl uznán vinným*“ (§265b odst. 1 písm. h TŘ). Toto podřazení nalzáme v judikatuře Nejvyššího soudu⁵⁵ i v odborné literatuře.⁵⁶ Dovolací soud se v jednom ze svých rozhodnutí vyjadřuje k aplikaci za použití logického výkladu, tedy může-li obviněný s odkazem na tento důvod namítat, že mu byl uložen trest ve výměře mimo zákonem stanovenou trestní sazbu, může i namítat, že mu měl být uložen trest mírnější s odkazem na zákaz reformatio in peius. Dále ve prospěch aplikace ustanovení svědčí i to, že dovolací důvod pod písmenem h je jediným, v jehož rámci lze uplatnit námitky proti výroku o trestu (pokud se nejedná o rozhodnutí spočívající na jiném hmotněprávním posouzení ve smyslu důvodu pod písmenem g).⁵⁷

Posledním, (především v minulosti) velice častým řešením je nepodřazení porušení zákazu změny k horšímu pod žádný ze zákonem stanovených dovolacích důvodů, často za argumentace záměrného taxativního vymezení dovolacích důvodů. A protože ustanovení o ochraně odvolatele ve smyslu zákazu změny v jeho neprospěch je vyložene procesního

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009.

⁵³ Například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009.

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013.

⁵⁶ PŮRY, ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3171 (§265b).

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009.

charakteru, dovolací soud nemůže – ani při shledání porušení – podaným dovoláním vyhovět.⁵⁸ Nejvyšší soud pak i v minulosti odkazoval na jiný mimořádný opravný prostředek, jímž je dle §266 a násl. TŘ stížnost pro porušení zákona.⁵⁹

Rozporuplná situace vzniklá protichůdným rozhodováním odlišných senátů neunikla pozornosti Ústavního soudu, který se k ní vyjádřil z ústavněprávní roviny tak, že nepodřazení zákonného ustanovení pod žádný z dovolacích důvodů vede k vybočení ze spravedlivého procesu, a tím i k protiústavnosti rozhodnutí.⁶⁰ Konstatoval, že žádný soud nemůže omezovat svůj přezkum tak, že se odmítne zabývat námitkou porušení některé z esenciálních zásad spravedlivého procesu a ani Nejvyšší soud nemůže rezignovat na povinnost vyplývající z čl. 4 Ústavy. I trestní řád musí být vykládán ústavně konformním způsobem.⁶¹ Dále silně kritizuje restriktivní výklad důvodnosti dovolání, neboť takto odpírá dovolateli efektivní prostředek k nápravě určitých vad. Odkazování dovolatele na stížnost proti porušení zákona, tedy na mimořádný prostředek nápravy, který zřejmě nemá k dispozici, vede k extrémnímu rozporu s principy spravedlnosti. Z ústavní stížnosti by se tak stal nástroj k nápravě vážných procesních vad nebo vad zjištění skutkového stavu, aniž by byl vytvořen prostor k řešení v rámci soustavy obecných soudů.⁶²

Přesto je třeba podotknout, že ačkoli některá novější rozhodnutí jsou si stanoviska Ústavního soudu v této věci vědoma a dokonce na něj odkazují, jiné senáty i nadále důvod spočívající v předchozím porušení zákazu reformatio in peius nerespektují a nepodřazují jej pod žádný z dovolacích důvodů.

Za použití gramatické metody výkladu dospívám k názoru, že výčet dovolacích důvodů je uzavřený (dikce „jen“ v §265b odst. 1 TŘ), tedy lze dovodit i vůli zákonodárce enumerativní klasifikace a nerozšiřování daného systému (ačkoli důvodová zpráva o problému mlčí⁶³). Komentářová literatura taktéž hovoří o přípustnosti pouze z výslovně stanovených, taxativně vypočtených důvodů.⁶⁴ Účelem dovolání je ale napravit uvedené vady, a tudíž se musíme dále ptát, zda je rozebíraná vada podřaditelná pod některý existující důvod.

⁵⁸ Například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2002, sp. zn. 6 Tdo 354/2002, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2002, sp. zn. 6 Tdo 354/2002.

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04, nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04. Pozn. čl. 4 Ústavy zakotvuje, že základní práva a svobody jsou pod ochranou státní moci.

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04, nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

⁶³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb.

⁶⁴ PŮRY, ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3154 (§265b).

Pro futuro se mi jeví jako nanejvýš vhodné sjednotit v této otázce rozhodovací praxi, a to za stávající úpravy rozhodně ve prospěch podřazování pod některý z dovolacích důvodů. Z uvedeného dovození jejich taxativního výčtu a v souladu s judikaturou by se mi jevil jako správný postup: při změně k horšímu z hlediska změny skutkových zjištění podřazení pod důvod pod písmenem g a v ostatních případech (především při „pouhém“ zhoršení trestu) pod důvod písmene h, zejména proto, aby se neporušovalo legitimní očekávání dovolatele.

3.4 Stížnost pro porušení zákona

Stížnost pro porušení zákona má svou právní úpravu zakazující změnu v neprospěch obviněného zakotvenu v §273 TŘ, a to za předpokladu, že Nejvyšší soud vysloví porušení zákona v neprospěch obviněného. Dále v druhé větě ustanovení odkazuje na přiměřené použití §150 TŘ v případě, kdy se jedná o jiné rozhodnutí, tedy usnesení týkající se jiné osoby než obviněného, v jejíž neprospěch byl zákon porušen. Ani u jiné osoby, podobně jako u stížnosti proti usnesení, by nemělo dojít v novém řízení ke změně v její neprospěch. V jejich případě však po nálezů Ústavního soudu č. 424/2001 Sb. nepřichází v úvahu další postup dle §269 odst. 2, §270, §271 TŘ vázaný pouze na osobu obviněného a soud může rozhodnout jen tzv. akademickým výrokem dle §268 odst. 2 TŘ. Proto se druhá věta §273 TŘ prakticky neuplatní, ledaže se v novém řízení konaném po vyslovení porušení zákona v neprospěch obviněného znovu rozhoduje nejen ve vztahu k obviněnému, ale i ve vztahu k jiné osobě, na kterou dopadá §150 TŘ.⁶⁵

Je tedy jasné, že pokud byl zákon porušen v neprospěch obviněného, uplatňuje se zákaz reformace in peius. Tento se ale uplatní i za situace, kdy byl zákon porušen jak v neprospěch, tak i ve prospěch obviněného (obviněný by byl za jeden skutek uznán vinným mírnějším trestným činem, než měl, a za druhý skutek naopak přísnějším). Výchozí diskem pro aplikaci je oddělitelnost výroků; lze-li výrok oddělit, bude zrušena pouze část napadeného rozhodnutí, ve které byl zákon porušen v neprospěch, a zbylá část bude ponechána beze změny. Pokud se ale porušení týká nedělitelného výroku, postup bude takový, že bude zrušena celá chybná část rozhodnutí v důsledku přednosti nápravy vadného stavu.⁶⁶ V novém řízení lze napravit jen ty vytýkané vady, jejichž nápravou nedojde ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného.⁶⁷

⁶⁵ PÚRY, ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3358 (§273). Podobně PÚRY, František. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 729.

⁶⁶ HASCH: *Trestní právo procesní...*, s. 706.

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. července 1996, sp. zn. 2 Tzn 126/96.

3.5 Ústavní stížnost

Systematicky poslední zmínkou o zákazu změny k horšímu v trestním řádu je §314i písm. b TŘ, který zakazuje změnu v neprospěch obviněného, pokud bylo nálezem Ústavního soudu zrušeno předešlé rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení pouze v jeho prospěch. Podobně jako stížnost pro porušení zákona odkazuje přiměřeně na použití §150 TŘ, a to pokud jde o jiné rozhodnutí. Tímto jiným rozhodnutím se rozumí usnesení zrušené nálezem Ústavního soudu (tedy například protiústavní usnesení o zahájení trestního stíhání dle §160 TŘ týkající se obviněného).⁶⁸ Zároveň se tak ale rozšiřuje zákaz reformace in peius i na jiné osoby než obviněného, kterých se usnesení přímo dotýká⁶⁹ (například protiústavní usnesení o uložení pořádkové pokuty).

Zrušení ústavní stížností napadeného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení je ze zákona spojeno výlučně s vyhověním ústavní stížnosti fyzické osoby dle §82 odst. 3 písm. a ZÚS. Takové vyhovění bývá v praxi ve prospěch stěžovatele (obviněný nebo odsouzený).⁷⁰

Toto zakotvení vnímám jako doplněk k již existujícím řádným a mimořádným opravným prostředkům a zároveň jako jakousi mimořádnou odměnu pro stěžovatele za porušení jeho základního práva. Zároveň při neexistenci protistrany oprávněné podat ústavní stížnost se plně naplňuje účel zásady, tedy stěžovatel při podávání nebude pociťovat obavu ze zhoršení svého postavení.

---

⁶⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. O „postnálezových“ stádiích trestního řízení ve světle „velké novely“ trestního řádu z roku 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 132.

⁶⁹ PÚRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – II*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3611 (§314i).

⁷⁰ KRATOCHVÍL: *O „postnálezových“ stádiích...*, s. 133.

4 Specifické uplatnění zásady reformatio in peius u některých opravných prostředků

Jak již předjímá samotné pojmenování kapitoly, stejná (či obdobná) pravidla uplatňována u většiny opravných prostředků nelze vztáhnout na dva opravné prostředky, jimž bude nyní věnována pozornost.

4.1 Odpor proti trestnímu příkazu

Prvním specifikem je odpor proti trestnímu příkazu. Formulace §314g odst. 2 TŘ nás odkazuje na situaci předjímající zrušení trestního příkazu samotným podáním odporu oprávněnou osobou ve stanovené lhůtě⁷¹ a nařízení hlavního líčení ve věci samosoudcem, ve kterém při projednání „(...) není vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu“. Jinými slovy, zákaz reformatio in peius se zde vůbec neuplatní a obviněnému, i toliko v případě, že je odpor podán pouze v jeho prospěch, hrozí zhoršení jeho postavení, tedy samosoudce může obviněného uznat přísněji vinným či uložit přísnější trest (potažmo negativně modifikovat i výrok o náhradě škody).

Trestní příkaz má představovat prostředek sloužící k urychlení, zjednodušení (a zlevnění) trestního řízení ve skutkově a právně méně komplikovaných případech,⁷² pokud je již spolehlivě prokázán skutkový stav opatřenými důkazy (§314e odst. 1 TŘ). Do trestního řádu byl znovuzaveden novelou zákona č. 292/1993 Sb. po krátké pauze v letech 1990–1993, kdy byl vypuštěn z důvodu podezření porušování práva na obhajobu.⁷³ Primárním účelem trestního řízení i v tomto případě zůstává spravedlivé potrestání pachatele a řádný proces a zmiňované zlevnění by mělo být až cílem druhotným. Tedy ani v bagatelních věcech nelze při snaze o zjednodušení rezignovat na zásady spravedlivého procesu, zejména na důsledné zachování práva na obhajobu a zjištění materiální pravdy.⁷⁴

Proto existuje speciální opravný prostředek, jehož účinky jsou odlišné vůči ostatním způsobům zajištění nápravy. Odpor mohou podat jen obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce (§314g odst. 1 TŘ), již ne poškozený, přestože trestním příkazem může být rozhodnuto o náhradě škody, pokud byl nárok řádně uplatněn (§314f odst. 1 písm. e TŘ).

⁷¹ 8 dnů od doručení odporu dle §314g odst. 1 TŘ.

⁷² ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3571 (§314e).

⁷³ Blíže v kapitole 2 této práce.

⁷⁴ JEŽEK, Vladimír. Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 78–79.

Je na místě zdůraznit, že podáním odporu k tomu oprávněnou osobou se trestní příkaz ruší zásadně celý, nelze jím dosáhnout zrušení jen některého z výroků trestního příkazu (výroky o vině a trestu se vnímají jako celek).⁷⁵ Proto sama možnost vydání trestního příkazu není v rozporu s právem obviněného na veřejné projednání ve věci v jeho přítomnosti dle čl. 38 odst. 2 Listiny, jak se ostatně již vyjádřil i Ústavní soud, neboť takové právo lze plně realizovat v souvislosti s podáním odporu.⁷⁶ Obecná nevázanost samosoudce výroky zrušeného trestního příkazu mu umožňuje rozhodnout odlišně. Problematika eventuálního zpřísnování výroků neunikla pozornosti Ústavního soudu, jenž začal postupně svou judikaturou stanovovat limity týkající se možnosti odlišného rozhodování v hlavním líčení.

Podíváme-li se na některá zásadní rozhodnutí v jejich časovém sledu, tak nejprve ve svém nálezu sp. zn. II ÚS 213/2000 Ústavní soud vyslovil, že uložení přísnějšího trestu je dle zákona možné, nemůže být ovšem založeno na libovůli samosoudce a musí odpovídat zjištěným skutečnostem. V tomto konkrétním případě byl původně obviněnému uložen trestním příkazem trest odnětí svobody v délce 6 měsíců a následně po podaném odporu uložen okresním soudem a potvrzen krajským soudem trest odnětí svobody v délce 12 měsíců, tedy dvakrát delší (přičemž je potřeba poznamenat, že obecně lze trestním příkazem uložit trest odnětí svobody v délce maximálně 1 roku dle §314e odst. 2 písm. a TŘ). Ústavní soud spatřoval pochybení v tom, že přísnější trest byl uložen s ohledem na trestní minulost stěžovatele zvyšující společenskou nebezpečnost trestného činu, ačkoli okresní (a posléze krajský) soud vycházel ze skutečností známých již při vydávání trestního příkazu, neboť pro jeho vydání musel mít spolehlivě zjištěn skutkový stav. Týmž skutečnostem tedy byla v různých fázích řízení přikládána bez rozumného vysvětlení rozdílná váha, a to v neprospěch obviněného.⁷⁷

Dále pak své stanovisko korigoval nálezem sp. zn. III ÚS 39/09, kde již naopak vyloženě připustil uložení přísnějšího trestu oproti trestnímu příkazu za předpokladu, že soud své rozhodnutí řádně zdůvodní, a to i pokud žádné další okolnosti nevyšly najevo. Ačkoli doporučuje odchýlení explicitně konstatovat a vysvětlit, pokud se tak ale nestane, nejde o porušení ústavně stanoveného práva, je-li nový trest náležitě a věcně správně zdůvodněn. Tento případ, Ústavním soudem nazván skutkově a právně odlišným ku případu předchozímu, spočíval v tom, že původně byl obviněnému uložen trest odnětí svobody v délce

---

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001, srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002.

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09.

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2002, sp. zn. II ÚS 213/2000.

trvání 10 měsíců s podmíněným odkladem na 10 měsíců. Prvostupňovým soudem pak byl vyměřen trest odnětí svobody v délce trvání 1 roku s podmíněným odkladem na dobu 2 let a peněžitý trest ve výši 100 000 Kč se stanoveným náhradním trestem odnětí svobody v délce 5 měsíců. I přes viditelné zhoršení byla ústavní stížnost zamítnuta, neboť za zásadní bylo považováno důkladné, seznatelné a po věcné stránce udržitelné odůvodnění soudu a nově vyměřený trest byl považován za přiměřený a odpovídající hlediskům ukládání trestů. Zároveň ale Ústavní soud výslovně konstatoval, že případný mírný trest uložený trestním příkazem (jež má charakter odsuzujícího rozsudku) nemůže představovat odměnu za neprojednávání věci v hlavním líčení – tím spíše posléze uložený přísnější trest nesmí být sankcí za využití práva podat odpor.⁷⁸

Vydání trestního příkazu je fakultativním rozhodnutím samosoudce (gramatický výklad dikce „*může*“ obsažené v §314e odst. 1 TŘ), což mu dává širokou míru uvážení, zda jej v konkrétním případě vydat, či nevydat. Pro první možnost by se měl rozhodnout, pouze pokud je sám o sobě schopen zajistit splnění účelu trestního řízení, neboť při jeho použití se neuplatní některé základní zásady trestního řízení (zejména zásada veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti, oslabeno je pak právo obviněného na obhajobu).⁷⁹

Na jedné straně zaznívá názor, že se jedná o odklon, který zrychluje a zefektivňuje trestní řízení, tedy se skýtá vysvětlení, že obviněný nebude požadovat plnohodnotné projednání věci za současného uložení mírnějšího trestu⁸⁰ (k čemuž nahrává i absence povinného odůvodnění v §314f TŘ). Současně ale vidíme, že Ústavní soud se k charakteru odměn či sankcí již vyjádřil výslovně a odmítavě.⁸¹ Souhlasím se Šellengem, který uvádí, že se nelze ztotožnit s takovým náhledem na věc, že skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro rozhodování (zásada materiální pravdy v §2 odst. 5 TŘ), je zjišťován teprve v hlavním líčení, a z toho důvodu se po podaném odporu neuplatní zásada zákazu reformace in peius.⁸²

Otázkou zůstává, jak je ukládání trestů a spolehlivé prokázání skutkového stavu opatřenými důkazy vnímáno a dodržováno praxí. Jelínek uvádí, že v té nejednou samosoudce

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09.

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudců a podání advokátů*. 3. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 121.

⁸⁰ Tamtéž, s. 117–118.

⁸¹ Opačný názor vysloven v ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3572 (§314e). Zde vyzdvihnuto, že se trestní příkaz vydává jen na podkladě spisu, aniž by soud důkazy provedl, proto nemůže být tímto závěrem soud v dalším řízení vázán ani z hlediska uplatnění zákazu reformatio in peius. Současně zdůrazňuje, že v praxi je trestním příkazem běžně ukládán nižší trest jako určitá „odměna“ za to, že věc nebude projednávána v hlavním líčení.

⁸² ŠELLENG, Dalibor. Projevy zásady materiální pravdy v institutu trestního příkazu. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 161.

rezignuje na spolehlivé prokázání skutkového stavu, a to především v případech konání zkráceného přípravného řízení. Často také z obsahu spisu vyplývají dvě možné varianty, a přesto samosoudce postupuje jednodušší a rychlejší cestou vydání trestního příkazu s dojmem, že obviněný se snad spokojí s mírným trestem i tvrzenou vinou. Přičemž takový postup je v rozporu s vlastním legislativním záměrem, zásadami trestního řízení (především zásadou materiální pravdy a presumpce nevinny) a obviněný je postaven do složité situace, zda riskovat zhoršení svého postavení, nebo se smířit s něčím, s čím nesouhlasí.⁸³ Navrhuje proto zavedení zásady zákazu *reformatio in peius* i v řízení po podání odporu ve prospěch obviněného, nebo alespoň zvážení výslovné zákonné úpravy podmínek možnosti zpřísnění ve shodě s judikaturou Ústavního soudu.⁸⁴

Předně považuji očividnou roztržitost právní úpravy za nesprávnou a nežádoucí. Za současného stavu je určitě na místě zmínit omezení důvěry obviněných k odporu proti trestnímu příkazu. Naopak pro obhajobu nezavedení zákazu změny k horšímu (a ponechání stávajícího stavu) argumentují, že osoba podávající odpor si musí být dobře vědoma, že není jedinou osobou oprávněnou k podání tohoto zvláštního opravného prostředku a že v případě podání odporu státním zástupcem se jako takový trestní příkaz rovněž ruší celý a ve věci se koná hlavní řízení se stejným následkem. Pokud sama nesouhlasí s vydaným trestním příkazem, dává jí zákon stejnou možnost obrany (a v případě opětovného nesouhlasu další procesní prostředky obrany již s aplikovatelností zásady), a přestože se její situace může zdát nevýhodná, soud se má a bude i v hlavním líčení snažit o prokázání materiální pravdy a spravedlivé potrestání, což je koneckonců účel trestního řízení. Dále může možnost zhoršení postavení působit i jako varování pro obviněné (či jejich obhájce), kteří by zjištěn a spekulativně nadužívali podávání odporu, čím by zcela negovali účel spočívající ve zjednodušení a zrychlení trestního řízení.⁸⁵

Vodítkem pro nové rozhodnutí ve věci by měl být v případě výrazně nezměněného skutkového stavu, jímž by se prokázala vina ve stejném rozsahu, zrušený trestní příkaz, a to především ohledně uloženého trestu a jeho výše. Troufám si tvrdit, že za této situace by se takový trest neměl vůbec zvyšovat. Pokud by ale v rámci hlavního líčení byl zvrácen či změněn skutkový stav, ze kterého se vycházelo, je na místě v souladu s výše uvedenými rozhodnutími Ústavního soudu nové rozhodnutí řádně zdůvodnit, nejen tedy samotný nový trest jako obligatorní součást rozsudku, ale zároveň i důvody, které vedly k jeho uložení

---

⁸³ JELÍNEK, ŘÍHA, SOVÁK: *Rozhodnutí ve věcech trestních...*, s. 124.

⁸⁴ Tamtéž, s. 136.

⁸⁵ ZEMAN, Jaroslav. Některé aspekty úpravy trestního příkazu. *Trestní právo*, 1999, č. 12, s. 14.

a odchýlení se. Proto souhlasím s vhodností výslovné zákonné úpravy podmínek pro zpřísnění.

Zajímavým návrhem by mohlo být, aby v hlavním líčení rozhodoval jiný soudce, a to zejména v souvislosti s předsudky či předpojatostí. Takové východisko by ale pravděpodobně bylo ekonomicky nevhodné, neboť samosoudce byl již jednou s případem a jeho skutkovým stavem dostatečně seznámen na to, aby vydal trestní příkaz.

Mimoto jedním z možných vedlejších důsledků neaplikace této zásady je připuštění možnosti zhoršení postavení osob, které proti trestnímu příkazu nic nenamítaly. Jedná se o odpor proti trestnímu příkazu vedenému proti více obviněným. Samotná právní úprava nebrání vydání takového trestního příkazu a formulace §314g odst. 2 TŘ říká, že podaným odporem se trestní příkaz ex lege ruší. Otázkou tedy je, zda se při podání odporu jedním ze spoluobviněných ruší i vzhledem k ostatním obviněným, a tím se i teoreticky umožňuje přísnější právní kvalifikace či uložení přísnějšího trestu (stejná situace by samozřejmě nastala i podáním odporu státním zástupcem pouze vůči jednomu z obviněných). Takovým postupem by byl zřejmě porušen zejména čl. 37 odst. 3 Listiny vztahující se k rovnosti účastníků,⁸⁶ kterou je i dle Ústavního soudu nutno interpretovat jakožto zaručující rovná procesní práva a povinnosti konkrétních účastníků v konkrétním řízení.⁸⁷

Nejjednodušší variantou výslovného řešení situace by tak byla zákonná úprava, která by příkazovala samosoudci vydání trestního příkazu zvláště ohledně každého obviněného.⁸⁸ Takovým postupem bychom se pak nedostávali před diskutabilní řešení, přičemž se domnívám, že z jazykového hlediska by byla potřeba vyložit konkrétní ustanovení tak, že se ruší trestní příkaz jako celek a zahajuje se hlavní líčení vůči všem obviněným. Nejvyšší soud se otázky již dotkl, toliko ale obiter dictum, a na věc má názor jiný. Kromě toho, že postup rozhodování ohledně několika obviněných trestním příkazem pojmenoval za neoptimální, uvedl, že při podání odporu pouze některým z obviněných nabývá trestní příkaz vůči ostatním právní moci, kdy ze znění ustanovení vyplývá, že se ruší pouze ohledně osoby, která odpor podala.⁸⁹

---

⁸⁶ HRBÁLOVÁ, Zuzana. *Odpor proti trestnímu příkazu v řízení vedeném proti více obviněným* [online]. Právní prostor, 3. prosince 2015 [cit. 5. listopadu 2017]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odpor-proti-trestnimu-prikazu-v-rizeni-vedenem-proti-vice-obvinenym>>.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/2002.

⁸⁸ ZEMAN: *Některé aspekty...*, s. 13.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. února 2011, sp. zn. 8 Tdo 25/2011. Dále byla ve věci podána ústavní stížnost, která byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2012, sp. zn. I ÚS 1478/11, zde Ústavní soud argumentuje, že se dovolací soud s námitkou vyrovnal způsobem, který nevykazuje ústavněprávní nedostatky.

4.2 Návrh na obnovu řízení

Druhým specifickým institutem z hlediska zákazu změny k horšímu je návrh na obnovu řízení, respektive samotná obnova řízení, kdy jedním z důsledků jejího povolení jen ve prospěch obviněného je nemožnost uložení přísnějšího trestu, než jaký byl uložen původním rozsudkem (§289 písm. b TŘ). Zákaz reformace in peius je zde netradičně koncentrován pouze na výrok o trestu, a tudíž v obnoveném řízení lze obviněného uznat vinným vyšším trestným činem, nelze mu však uložit přísnější trest. Stejně tak může být zpřísněn i výrok o náhradě škody.⁹⁰ Co se týče následné platnosti zásady, podobně jako u ostatních opravných prostředků je zde povinnost jejího dodržení až do právní moci nového rozsudku.⁹¹

Tato odlišnost je někdy zdůvodňována povahou obnovy řízení, která je rozdílná od koncepce ostatních opravných prostředků.⁹² Jedná se o mimořádný opravný prostředek, jehož účelem je dosažení souladu rozhodnutí vydaného v trestním řízení se skutkovým stavem věci i tehdy, pokud vyšly dodatečně najevo nové závažné skutečnosti nebo důkazy.⁹³

Otázkou ale zůstává, zda je odlišnost obnovy řízení natolik závažná, aby odůvodňovala odlišnou koncepci úpravy negativní zásady právě zde, nebo se jedná jen o nedůslednost zákonodárce. Koneckonců již z nastíněné historie můžeme vidět, že v tomto duchu byly dříve upraveny následky všech podaných opravných prostředků, které se časem rozšiřovaly, kdežto u návrhu na povolení obnovy řízení se stále vztahují jen na zákaz uložení přísnějšího trestu (vyvstává pak přirozená otázka, co je přísnějším trestem, která bude předmětem dalšího rozboru). Vočka dokonce úpravu nazývá „*důsledkem kampaňovité legislativní práce při poslední novelizaci předmětných ustanovení v roce 1993*“.⁹⁴

Z tohoto důvodu se mi i zde jeví jako nanejvýš vhodné a účelné úpravu pro futuro sjednotit s úpravou u ostatních opravných prostředků, neboť nevidím racionální důvody pro tuto odchylku.

---

⁹⁰ ŠÁMAL: *Trestní řád...*, s. 3435 (§289).

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1068 (§277).

⁹⁴ VOČKA, Vladimír. K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 8, s. 247.

5 Specifické problémy (ve světle stávající judikatury)

Následně budou rozebírány otázky týkající se výkladového aspektu zásady *reformatio in peius*, které s sebou přinesla převážně rozhodovací praxe.

5.1 Výklad terminologie „změna v neprospěch“

Co mají společné (skoro) všechny výše jmenované opravné prostředky, u nichž se uplatňuje za určitých podmínek zásada zákazu *reformatio in peius*, je pojem „změna v neprospěch“. Výklad tohoto konceptu, ačkoli by se mohl zdát na první pohled jasný, se budoval převážně judikatorně, přičemž stále není objasněn úplně, zřetelně a jednoznačně, což ovšem na druhou stranu není ani objektivně zcela možné. Posoudit změnu v neprospěch (často také označovanou jako změnu k horšímu či zhoršení postavení obviněného) není jednoduchou záležitostí díky hojným změnám trestních zákonů a specifickým okolnostem případů.⁹⁵ Dále se budu snažit přiblížit za pomoci rozboru judikatury nejvyšších soudů, co je považováno a obecně přijímáno za onu změnu v neprospěch; tedy v čem může nastat, na co se vztahuje, jak ji hodnotit a naopak co se za změnu k horšímu nepokládá.

Za změnu k horšímu se považuje každá změna v kterémkoli výroku, pokud zhoršuje postavení obviněného a přímo se ho dotýká.⁹⁶ Postavení obžalovaného je přitom třeba posuzovat komplexně v celém rozsahu rozsudku a jeho následků.⁹⁷ Může nastat ve skutkových zjištěních, v použité právní kvalifikaci, v druhu a výměře uloženého trestu,⁹⁸ v ochranném opatření i ve způsobu či rozsahu náhrady škody (v každé dílčí okolnosti či v jejich kombinaci).⁹⁹ Některým problematictějšími otázkám budou věnovány následující podkapitoly.

---

⁹⁵ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 183/2010.

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009.

⁹⁸ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013: zpřísnění trestu odnětí svobody z 2 let na 2,5 let při nezměněném výroku o vině je porušením zákazu reformace *in peius*.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. ledna 1994, sp. zn. 6 To 35/93, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99.

Zákaz se nevztahuje na řízení, ale na jeho výsledek, tedy na rozhodnutí,¹⁰⁰ nikoli na provádění důkazů (či jiných procesních úkonů), byť by byly pro obviněného nepříznivé.¹⁰¹

Za porušení se logicky nepovažuje vydání nového, opět odsuzujícího rozsudku, neboť bezpochyby lze opět rozhodnout „v neprospěch“ obviněného. Dále se za porušení nepovažuje doplnění určitých znaků skutkové podstaty trestných činů, jež dosud nebyly vyjádřeny či rozvedeny, pokud se tím ale nemění rozsah, závažnost trestného činu ani přísnost právní kvalifikace.¹⁰² Není tedy vyloučeno doplnění či upřesnění skutkových okolností charakterizujících subjekt trestného činu, jeho subjektivní stránku, příčinnou souvislost nebo vývojové stadium za předpokladu, že použitá právní kvalifikace přichází v úvahu, avšak skutkové okolnosti a jejich popis není dostatečně výstižný a přesný.¹⁰³ Samotná konkretizace sama o sobě nezhoršuje postavení obviněného.¹⁰⁴

Je ale velmi tenká a těžko rozpoznatelná hranice mezi upřesněním a rozšířením popisu jednání. Pokud je popis skutku výrazně změněn či doplněn, již se o porušení jednat může. Za výraznou změnu bylo považováno rozšíření o celý dovětek hovořící o dalším zpracování do stavu způsobilého ke spotřebě (sklizením, sušením a odtrháváním listů a květů) u trestného činu nedovolené výroby omamných a psychotropních látek.¹⁰⁵ Naopak doplněním označení obviněného jako strážníka městské policie ke konkretizaci a upřesnění skutkového děje nedošlo. Ačkoli se v této konkrétní situaci jednalo o trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele (§158 TZ61) vyžadující speciální subjekt, rozhodujícím bylo, že jeho pozice byla již zmíněna v popisu skutku, i když posléze nebyla zahrnuta do skutkové věty, nicméně by neměl být přeceňován význam chybějícího formálního označení.¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98, stejně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015.

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009.

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2007, sp. zn. 11 Tdo 938/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2007, sp. zn. 7 Tdo 1157/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009.

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2004, sp. zn. 11 Tdo 902/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2006, sp. zn. 3 Tdo 687/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008.

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005.

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08, body 16–19.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000.

Taktéž se zákaz nevztahuje na možnost zvažování jiné přísnější právní kvalifikace.¹⁰⁷ Postup soudu k vyřešení otázky, zda dochází k porušení zásady zákazu reformatio in peius, nebo ne, by měl být patrný, neboť pouhý odkaz na zásadu bez bližšího odůvodnění činí rozhodnutí prakticky nepřezkoumatelným¹⁰⁸ a řádné odůvodnění soudních rozhodnutí je považováno za „*esenciální podmínku ústavně konformního rozhodnutí vylučující libovůli v rozhodování*“.¹⁰⁹ Předně je potřeba vyřešit správnou právní kvalifikaci jednání obviněného. V případě, že dojde k výsledku zhoršujícímu postavení, soud musí konstatovat skutkové závěry a správné právní posouzení, ale při respektování zásady nemůže obviněného uznat vinným tímto novým posouzením. Výrok o vině (byť v rozporu s nově učiněnými zjištěními) musí vycházet z původních skutkových zjištění a jim odpovídající právní kvalifikace. Je zde tedy naopak povinnost soudu úvahu provést a až poté lze s odkazem na konkrétní paragraf zakazující změnu k horšímu opravný prostředek zamítnout (odvolání §256 TR, dovolání §265j TR).¹¹⁰

Ústavní soud se (poněkud kontroverzně) v jednom ze svých často citovaných nálezů sp. zn. I ÚS 670/05 vyjádřil tak, že posledním arbitrem toho, co je, či není ku jeho prospěchu, by měl být zásadně obviněný, protože soud nemůže být zcela objektivní, poněvadž je při svém posuzování veden vlastními hodnotovými představami.¹¹¹ Takto extenzivní pojetí a aplikace zásady má svá úskalí, neboť by čistě jazykově vedlo k přesvědčení, že obviněný sám nastavuje měřítko zhoršení svého postavení, což by vedlo k absurdním závěrům. Ostatně tato teze byla korigována a vyložena pozdější judikaturou tak, že nejde a nemůže jít o jednostranné upřednostnění zájmu delikventa dle jeho vnímání před účelem vlastního trestu, nýbrž o vyjádření koncepce individualizace trestu, který, ač stejný, může různě tíživě dopadat na různé viníky.¹¹²

5.1.1 Změna právní kvalifikace a uznání viny v širším rozsahu

Změna právní kvalifikace tedy není možná, a to logicky za situace, kdy by nová právní kvalifikace umožňovala uložení přísnějšího trestu (tento pojem bude rozebírán dále). Ale i za situace dvou trestných činů se stejnou trestní sazbou odnětí svobody je potřeba

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 607/2007.

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2005, sp. zn. I ÚS 125/04, podobně nález Ústavního soudu ze dne 19. října 2004, sp. zn. I ÚS 588/03, nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 463/2000, nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2003, sp. zn. IV. ÚS 564/02.

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

¹¹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. III ÚS 3602/13.

za těžší považovat ten, u kterého není stanoven alternativní druh trestu, který u druhého stanoven je.¹¹³ A dále i ten, u kterého zákon jako formální předpoklad podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje výkon 2/3 uloženého trestu odnětí svobody (§62 odst. 1 TZ61, nyní §88 odst. 4 TZ).¹¹⁴

Změnou k horšímu může být i uznání viny v širším rozsahu spáchané trestné činnosti, byť nutně nemusí být spojeno se změnou právní kvalifikace či hrozbou uložení přísnějšího trestu.¹¹⁵ Je jím dle Ústavního soudu například rozšíření skutku, kdy odvolací soud zahrnul do výroku i závažnější zranění, jehož příčina nebyla bezpečně zjištěna.¹¹⁶ Nejvyšší soud také řešil případ, kdy bylo okresním soudem v prvním stupni rozhodnuto o spáchání trestného činu krádeže dle skutkové podstaty, podle které krádež spáchá ten, kdo si přisvojí věc cizí tím, že se jí zmocní, a byl za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán (§247 odst. 1 písm. e TZ61, nyní §205 odst. 2 TZ) a obviněnému byl uložen trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců. Krajský soud k odvolání obviněného jen do výroku o trestu rozsudek zrušil v celém rozsahu a v novém rozhodnutí rozšířil skutkovou větu o další rozsudky o předchozích odsouzeních obviněného za trestné činy krádeže, opět jej uznal vinným ze stejného trestného činu a uložil mu shodný trest. Zhoršení postavení tak bylo shledáno v dovození předchozího odsouzení či potrestání ze sedmi případů z původního jediného případu.¹¹⁷ Zhoršením ale naopak nebude případ, kdy znak recidivity (spočívající v předchozím odsouzení nebo potrestání pachatele) je dovozován ve vztahu k jinému předchozímu odsouzení či potrestání pro čin stejné nebo nižší závažnosti, tedy nahrazení jedné skutkové okolnosti za jinou (tato skutečnost ale musí být alespoň v odůvodnění).¹¹⁸

5.1.2 Účastenství

Rovněž se za změnu v neprospěch považuje překvalifikování kterékoliv formy účastenství na pachatelství,¹¹⁹ neboť pachatelství (či spolupachatelství) má přede všemi ostatními formami účastenství přednost. Stejně jako jsou k sobě navzájem subsidiární

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. července 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99. Zde prve nesprávně posuzováno jako pokus trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné dávky a uložen trest odnětí svobody 5 let a 6 měsíců a zákaz činnosti, odvolací soud posoudil jako trestný čin podvodu a uložil stejný trest.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98.

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I.

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2011, sp. zn. 3 Tdo 202/2011.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2006, sp. zn. II ÚS 544/05.

jednotlivé formy účastenství.¹²⁰ Podobně je nesprávným postupem i změna účastenství na přípravu, a to bez ohledu na to, že obviněným uloží trest odnětí svobody v nižší výměře (zde z původních 8 let na 6 let).¹²¹

Avšak porušením zásady reformace in peius vzhledem k účastníkovi nebude doplnění výroku o vině hlavního pachatele. Je tomu tak, neboť nedílnou součástí výroku o vině účastníka je úplný popis skutkových okolností a jednání hlavního pachatele tak, aby naplňovalo ve všech znacích skutkové podstaty spáchaný trestný čin. A jelikož je účastenství založeno na zásadě jeho akcesority, takováto změna nepředstavuje pro účastníka změnu v jeho neprospěch.¹²²

5.1.3 Vývojová stadia trestného činu

Vcelku racionálně je posuzování skutku jako dokonaného trestného činu, ač byl obviněný zrušeným rozsudkem uznán vinným pouze jeho pokusem, nutno považovat za změnu rozhodnutí v neprospěch,¹²³ neboť platí, že čím blíže je činnost pachatele dokonání, tím je čin závažnější.¹²⁴

Odlisný názor vyslovil Nejvyšší soud, kdy odmítl námitku porušení zákazu reformace in peius podřadit pod některý z dovolacích důvodů, a obiter dictum se vyjádřil tak, že v daném případě, ačkoli prvotně byl skutek zhodnocen jako pokus a posléze jako dokonaný trestný čin, se o porušení zásady nejedná, neboť k reálnému zhoršení postavení obviněného nedošlo (původně byl obviněný uznán vinným útokem na veřejného činitele ve stadiu pokusu dle §155 odst. 1 písm. a, odst. 2 písm. a, §8 odst. 1 TZ61 a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 12 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 30 měsíců; ke svému odvolání byl následně uznán vinným trestným činem útoku na veřejného činitele dle §155 odst. 1 písm. a TZ61 a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem výkonu v délce 18 měsíců). Naopak soud měl za to, že došlo k výrazné změně ve prospěch obviněného z pohledu výroků o vině a trestu a že zásadu zákazu změny k horšímu je nutno hodnotit komplexně, v celém obsahu rozsudku a jeho následků pro obviněného.¹²⁵

¹²⁰ ŘÍHA, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 336. Zde určeno pořadí závažnosti trestní součinnosti v širším slova smyslu takto: spolupachatelství, organizátorství, návod, pomoc.

¹²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 1040/2015.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. 7 Tdo 1401/2006.

¹²³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. ledna 1994, sp. zn. 6 To 35/93.

¹²⁴ GRÍVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 239.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009.

Toto rozhodnutí je již podstatně rozporuplnější, přestože objektivně došlo ke zřetelné změně ve výroku o trestu (prakticky byl redukován na polovinu), výrok o vině byl okleštěn o odst. 2 písm. a TZ61 a zároveň byl překvalifikován pokus jakožto mírnější vývojové stadium na dokonaný trestný čin. Za současného nediskutabilního zlepšení výroku o trestu výrok o vině stojí na samé hraně, neboť se dle mého názoru a v souladu s judikaturou uváděnou výše nejedná o pouhé doplnění či upřesnění, ale o vlastní změnu de facto vedoucí ke zhoršení postavení obviněného. Pokud máme pak výroky jako komplex podrobit zkoušce následků do konkrétní sféry obviněného, pak ten by pravděpodobně újmu pocíťoval méně intenzivně s ohledem na délku trvání trestu.

5.1.4 Výrok o ochranném opatření

Další v minulosti velice diskutovanou otázkou bylo, zda se změna k horšímu vztahuje i na výrok o ochranném opatření. Zazníval názor, že právě výrok o ochranném opatření je ukládán ku prospěchu obviněného, tudíž nezhoršuje jeho postavení a je třeba jej vyjmout z dosahu reformace in peius.¹²⁶ Tento názor byl ale kritizován několika autory,¹²⁷ neboť výrok o ochranném opatření představuje vždy nezpochybnitelný a podstatný zásah do práv obviněného, často ho dokonce omezuje po značnou dobu na svobodě, a může proto znamenat i podstatnější újmu než je trest, a tudíž je vždy zhoršením jeho postavení a i na něj by se měly aplikovat účinky zásady.¹²⁸

Ze samotného jazykového vyjádření změny k horšímu je jasné, že by se měl zákonný zákaz vztahovat na všechny výroky rozsudku, které se přímo týkají obviněného.¹²⁹ Jsem toho názoru, že v současně platné právní úpravě a širokém uplatňování zákazu by rozhodně neměl absentovat výrok o ochranném opatření. Ačkoli se často může jednat o trestní sankci pro samotného obviněného prospěšnou a principiálně se nejedná o trest, nelze ignorovat jeho dosah do svobody člověka (nejen osobní), a z toho důvodu vidím současně jako nepřijatelné zpříšňování jak samotného ochranného opatření, tak jeho nové ukládání vedle již uloženého trestu k opravnému prostředku podanému pouze ve prospěch obviněného.

Judikaturou byl řešen případ zrušení prvostupňového rozhodnutí o trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a nového uložení ochranného opatření o zabránění věci nebo

¹²⁶ HUSÁR: *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve...*, s. 296.

¹²⁷ VOČKA: *K některým otázkám...*, s. 247. PIPEK, Jiří. *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Praha: Univerzita Karlova, 1988, s. 116. LANGER: *Uplatnění zákazu...*, s. 323. ŠÁMAL, Pavel. *K úpravě trestního procesu v letech normalizace*. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (ed). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 328.

¹²⁸ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

¹²⁹ Tamtéž.

jiné majetkové hodnoty odvolacím soudem. Tento postup nejde proti zákazu změny k horšímu, neboť takovým rozhodnutím reálně nedošlo ke zhoršení postavení obviněného.¹³⁰ Z uvedeného můžeme za pomoci logické indukce dojít k závěru, že výrok o ochranném opatření je podřaditelný pod přezkum z hlediska zákazu reformatio in peius, ale zároveň neochvějně platí obecná premisa, že zákaz se vztahuje na výsledek řízení, a proto se i zde dopad na osobu obviněného musí hodnotit komplexně.

5.1.5 Výrok o náhradě škody

Podobně je potřeba postupovat při hodnocení výroku o náhradě škody, jenž nepochybně také představuje (často závažnou) újmu pro osobu obviněného. Avšak zároveň není v rozporu se zásadou reformace in peius, pokud odvolací soud doplní výrok o náhradě škody, kterým poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních.¹³¹

I v tomto případě již bylo navrhováno vyjmutí výroku o náhradě škody s odůvodněním, že je nelogické trvat na tom, aby se zákonný zákaz vztahoval i na tento výrok, který je svou podstatou občanskoprávní a jde hlavně o to, aby poškozenému byla co nejdříve uhrazena škoda.¹³² Podobný názor zastává Bobek, který na věc pohlíží se zřetelem k procesní ekonomii a stojí na straně poškozeného opět s argumentací co nejrychlejšího odškodnění poškozeného, neboť ten se zajisté bude v případě neúspěchu domáhat náhrady škody v občanskoprávním řízení a při oprávněnosti jeho nároku mu bude civilním soudem vyhověno a obviněný bude tak jako tak nucen uhradit vzniklou škodu. Pro obviněného je pak výhodou nehrazení nákladů řízení před soudem civilním.¹³³

Dle Šámala tento názor, který vychází pouze z hospodárnosti a rychlosti řízení, ignoruje obsah samotného institutu, jímž je zhoršení postavení obviněného a poukaz na občanskoprávní povahu nároku považuje za zcela protismyslný.¹³⁴ Dále nastiňuje hypotetickou situaci, kdy je rozhodnuto o nároku na náhradu škody soudem prvního stupně a poškozený je s takovým výsledkem spokojen, a proto nepodá odvolání, a přesto mu odvolací soud k odvolání podanému pouze obžalovaným přizná náhradu škody výrazně vyšší

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2014, sp. zn. 7 Tdo 1443/2013.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 176/2007.

¹³² PIPEK: *Rozsah přezkoumávání...*, s. 116.

¹³³ BOBEK, Jaroslav. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonnost*, 1980, č. 5, s. 267.

¹³⁴ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

prakticky proti vůli poškozeného, jenž má v případě nespokojenosti právo využití opravného prostředku, kterého ale nevyužil.¹³⁵

Při současném znění zákazu *reformatio in peius* se kloním ke stejnému řešení jako v případě výroku o ochranném opatření, a totiž že pod zákaz změny k horšímu by měl být zahrnut i výrok o náhradě škody, protože za nynějšího znění zákona ani jiná možnost nepřipadá v úvahu, neboť ji dle mého názoru trestní řád nedovoluje. Ačkoli v redukci výroků vidím své opodstatnění, argument občanskoprávního nároku mi nepřipadá jako dostačující, neboť nemůžeme a priori předjímat rozhodování civilního soudu.

5.2 Komparace trestů

5.2.1 Pojem přísnějšího trestu

Důležitou a logicky se skýtající otázkou v souvislosti s celou tematikou *reformatio in peius* je i další z pojmů, kterým je „přísnost trestu“. Jsme postaveni před problémem, jak seřadit jednotlivé druhy trestů samostatně či v jejich vzájemné kombinaci tak, abychom si byli schopni jednoznačně (nebo alespoň částečně) odpovědět na otázku, zda se jedná o trest přísnější, a naplnili tak ve své podstatě požadavek nezhoršení postavení osoby podávající konkrétní opravný prostředek.

Trest či tresty ve svém souhrnu nesmí zhoršovat postavení obviněného.¹³⁶ Lze vůbec najít pro řešení nějakou metodiku? Pomocným vodítkem budiž systematika daná zákonodárcem a judikatura nejvyšších soudů. Ústavní soud chápe trest (či jeho souhrn) v obecném smyslu jako „*záměrně způsobenou újmu na právním postavení pachatele omezením některých jeho (...) práv*“.¹³⁷ Za výchozí stav pro poměrování je označena svoboda každého člověka (ve smyslu čl. 1 Listiny), a proto je přísnost poměřována právě omezením takové svobody.

5.2.2 Poměrování jednotlivých trestů

V první řadě je potřeba uvést systematiku zvolenou zákonodárcem v §52 odst. 1 TZ, jež seřazuje přípustné druhy trestů následovně: odnětí svobody (dále v odst. 2 rozlišeno na nepodmíněný, podmíněný a podmíněný s dohledem), domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu,

¹³⁵ ŠÁMAL: *Základní zásady...*, s. 266.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 22.

zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

Začneme-li poměřováním jednotlivých trestů v jejich základní, nekombinované podobě, zcela jednoznačně lze říci, že trest odnětí svobody stojí v hierarchii nejvýš. Navíc platí, že jeho nepodmíněná varianta je vždy přísnější než ta, kdy byl jeho výkon podmíněně odložen, přestože byl uložen v delší výměře.¹³⁸ A to především proto, že nelze přihlížet k nejistým budoucím okolnostem, které mohou, ale nemusí modifikovat trest po jeho pravomocném uložení a jako takový ve své nepodmíněné variantě v době uložení zhoršuje postavení obviněného vzhledem k trestu uloženému soudem prvního stupně před odvoláním.¹³⁹

Při nestanovení způsobu výkonu trestu odnětí svobody nedochází stanovením tohoto způsobu, bez kterého je výrok o trestu neúplný, ke zhoršení situace obžalovaného.¹⁴⁰ Pokud by ale již způsob stanoven byl, tak zařazení obviněného do věznice se zvýšenou ostrahou, ačkoli byl původně zařazen do věznice s ostrahou (§56 TZ), by se již dalo považovat za zpřísnění trestu v rozporu se zákonem, protože nepochybně dochází k následnému zhoršení jeho postavení.

Jako druhý v pořadí se nachází trest domácího vězení. Tento moderní a v naší legislativě stále nový alternativní druh trestu by měl představovat nejpřísnější alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (do určité výměry).¹⁴¹ Pomůžeme-li si metodikou míry omezení svobody, trest domácího vězení zasahuje významnou měrou do svobody osobní a svobody pohybu, kdy dle §60 odst. 3 TZ spočívá v povinnosti zdržovat se v určeném obydlí ve stanoveném časovém období (s určitými výjimkami). Zároveň ale jako takový v souladu s požadavkem na zachování rodinných a pracovních vazeb může být konkrétním pachatelem vnímán méně přísným než některé tresty v systematice navazující, které sice nezasahují do takové míry osobní svobodu pachatele, ale tu ekonomickou. Vzhledem k zřídka se vyskytujícím případům ukládání tohoto trestu soudy zatím nemusely čelit případnému konkrétnímu konfliktu.

---

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. září 1966, sp. zn. Pls 8/66, stejně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003.

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007. V tomto případě byl použit extenzivní výklad v neprospěch obviněného; nesprávný právní závěr, že přísnost trestu je u podmíněného trestu odnětí svobody třeba posuzovat podle doby odnětí svobody, která obviněnému bude hrozit v případě, že se pachatel ve zkušební době neosvědčí (tj. presumpce soudu, že se pachatel ve zkušební době neosvědčí).

¹⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. března 1966, sp. zn. Prz 7/66.

¹⁴¹ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86. KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235–236.

V seřazení ostatních trestů nelze vnímat vodítka pro určení jejich přisnosti. Některé jsou nástrojem proti specifickému druhu kriminality, jiné mají především doplňkový charakter.

Tresty s ekonomickým dopadem jsou poměrně snadno srovnatelné po své kvantitativní stránce. Tak byl původně společný trest propadnutí majetku dvou obviněných do výše 10 000 000 Kč přeměněn na peněžitý trest 1 000 000 Kč každému z obviněných (s uložením náhradního trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců). Nejvyšší soud označil za evidentní, že nový trest je mnohem mírnější (činí pouhou 1/5 původně uloženého trestu propadnutí majetku pro každého z obviněných), a to i při současném uložení trestu propadnutí věci (byť věcí hodnotných).¹⁴²

Ostatní tresty můžeme dle mého názoru hodnotit pouze v konkrétní situaci a s ohledem na konkrétního pachatele. Proto trest obecně prospěšných prací může být vnímán pro majetného jako přísnější k trestu peněžitému, ačkoli pro nemajetného to může být právě naopak. Stejně jako zákaz činnosti pro člověka využívající činnost k zaměstnání či podnikání bude mít naprosto odlišný dopad než pro člověka, jenž takovou činnost obvykle nevykonává.¹⁴³

Úplně poslední místo v hierarchii dané trestním zákoníkem pak zaujímá trest vyhoštění, tedy jakýkoliv jiný předcházející trest (spojený s odnětím svobody) by měl být obecně považován za trest závažnější. Ústavní soud uvádí, že u trestu vyhoštění nejde o zásah do osobní svobody okamžitě ani v jeho žádné alternativě v budoucnu.¹⁴⁴ Zároveň zazněl na ústavní půdě v disentu k nálezu i názor, že vyhoštění je potřeba považovat za podstatně mírnější způsob potrestání než trest odnětí svobody, protože takto vyhoštěná osoba může žít svůj svobodný život ve svém domovském (popř. jiném) státě, kde se může oprostít od minulosti a začít poctivěji.¹⁴⁵

Opačné stanovisko je vyjádřeno v nálezu pod sp. zn. II ÚS 304/04, ve kterém Ústavní soud uvádí, že při ustálených rodinných či jiných vazbách na území jednoho státu může trest vyhoštění zasahovat do svobody člověka nejpodstatněji. V tomto případě judikoval, že trest vyhoštění nelze považovat za mírnější či rovnocenný vůči trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, u kterého důsledky nenastávají bezprostředně a nastat vůbec

---

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012.

¹⁴³ Podobně se vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. 525/15, bod 23: „*Např. trest zákazu řízení motorových vozidel má zcela rozdílný dopad v životě každého člověka, s ohledem na jeho rodinu, zaměstnání, podnikání, bydliště apod., stejně tak dopadá peněžitý trest na movitého, jinak může brát nepodmíněný trest odnětí svobody bezdomovec přežívající na ulici atd.*“

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2014, sp. zn. 8 Tdo 809/2014.

¹⁴⁵ Odlišné stanovisko JUDr. Ivany Janků k nálezu Ústavního soudu ze dne 11. června 2014, sp. zn. I ÚS 4503/12, bod 16.

nemusí. Trest vyhoštění naproti tomu působí ve svých účincích do sféry základních práv a svobod stěžovatele bezprostředně a do důsledku.¹⁴⁶ Dodává, že jediným kritériem pro výklad pojmu „přísnější trest“ tak nemůže být jen systematika zařazení druhu trestu zvolena zákonodárcem.¹⁴⁷

Osobně se přikláním k řešení druhému, a to z toho důvodu, že trest vyhoštění omezuje výrazně jak svobodu pohybu, tak i pobytu, přestože jako takový nekrátí svobodu osobní. Nelze ho paušálně označit jako trest nejmírnější, ba dokonce ve své nejpřísnější variantě, a to vyhoštění na dobu neurčitou (§80 odst. 2 TZ), si jej dokáží představit jako jednu z nejtvrdějších sankcí vůči obviněnému právě v souvislosti s jeho zázemím a vazbami na daném území, přičemž by obviněný nad ním preferoval i (dočasné) omezení osobní svobody.

Záměrně nechávám na závěr pro mě subjektivně nejproblematictější variantu, a to trest odnětí svobody s podmíněným odkladem, který při dodržení stanovených podmínek chování nemusí nikterak zásadně pachatele v jeho následném běžném životě omezovat. Dokonce dle názoru Ústavního soudu z hlediska osobní svobody jedince ho v jeho normálním životě fakticky omezuje nejméně (samozřejmě tomu tak nemusí být vždy, výjimky tvoří například recidivisté nebo podmíněně propuštěné osoby).¹⁴⁸

Racionálně můžeme říci, že se jedná o mírnější variantu nepodmíněného trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení (neboť oba omezují osobní svobodu jedince v širším rozsahu). Co se týče vztahu k sobě samému, resp. k přísnějšímu podmíněnému trestu odnětí svobody, za směrodatnou lze považovat především vlastní výměru trestu odnětí svobody, neboť například trest odnětí svobody v trvání 9 měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu 1 roku, je přísnějším trestem než trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců, jehož výkon je podmíněně odložen na zkušební dobu 2 let.¹⁴⁹

Ještě problematictější je pak situace vztahu podmíněného trestu odnětí svobody k trestu obecně prospěšných prací, peněžitému trestu nebo trestu vyhoštění, kdy ani nelze paušálně vyjádřit vlastní náhled, neboť se určitě bude muset brát v potaz především reálná situace včetně poměrů pachatele a konkrétní dopad do jeho sféry svobod, počítaje v to jejich vzájemné porovnávání.

---

¹⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. II ÚS 304/04, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003.

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 27.

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1968, sp. zn. 4 Tz 102/67.

5.2.3 Poměrování trestů v jejich kombinaci

Dostáváme se ke kombinaci jednotlivých druhů trestů, přičemž Nejvyšší soud se již ve své judikatuře snažil o seřazení a zobecnění systematiky, především pak řešení problému ukládání různých trestů a vyvažování jejich výší (předně tedy z kvantitativního hlediska). Ústavní soud se ale k jeho snahám vyjádřil tak, že takováto metodika vede k porušení zákazu reformatio in peius v jeho materiálním pojetí.¹⁵⁰ Dále nastíním několik konkrétních situací, přičemž základním vodítkem by vždy (a opět) mělo být, že tresty ve svém souhrnu nesmí zhoršovat postavení obviněného,¹⁵¹ tedy je obecně dovoleno jejich vzájemné balancování.

Nejjednodušším případem je uložení dalšího trestu vedle trestu původního. Uložení dalšího druhu trestu, který napadeným rozsudkem uložen nebyl, je porušením zákazu změny k horšímu, neboť takový trest je objektivně přísnější. Navíc nové uložení trestu peněžitého, u něhož je pro případ nedobytnosti stanoven náhradní trest odnětí svobody (zde 1 měsíc), který je ze zákona nepodmíněný, evidentně zhoršuje postavení obviněného oproti situaci, ve které se nacházel u soudu prvního stupně.¹⁵²

V dalším ze zkoumaných rozhodnutí jde o snížení jednoho trestu za současného zvýšení druhého. V tomto případě se jednalo o překvalifikování skutku na mírnější trestný čin a uložení příznivějšího trestu odnětí svobody za současného zpřísnění peněžitého trestu. Konkrétně pak zpřísnění uloženého trestu odnětí svobody v délce 2 let s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 3 let a peněžitý trest ve výši 120 000 Kč na trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců s podmíněným odkladem na dobu 1 roku a peněžitý trest ve výši 150 000 Kč (tj., jak sám dovolací soud poznamenává, faktické snížení výměry trestu odnětí svobody o 3/4 a zkrácení zkušební doby o 2/3 při současném zvýšení peněžitého trestu o 1/4). Takové řešení Nejvyšší soud považuje ve svém souhrnu za jednoznačně příznivější, neboť se jedná o mírnější trest.¹⁵³ Zároveň na případu můžeme vidět kvantitativní techniku postupu kritizovanou Ústavním soudem.

Posledním případem kombinované změny trestů je zmírnění jednoho trestu za současného uložení dalšího trestu navíc. Takto učiněná rozhodnutí mají v podtextu neporušení zásady při zřetelném snížení jednoho trestu (většinou odnětí svobody). Tedy není porušením zákazu reformatio in peius, jestliže odvolací soud uloží obviněnému navíc i trest vyhoštění, pokud zároveň podstatně sníží trest odnětí svobody uložený soudem prvního

¹⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, body 26–28.

¹⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77.

¹⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1967, sp. zn. Tzv 42/66.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006.

stupně (zde původně trest odnětí svobody 15 let snížen na 13 let).¹⁵⁴ Podobně bylo postupováno i při uložení nového trestu zákazu činnosti (zprvu trest odnětí svobody v délce 6 let, peněžitý trest a zákaz činnosti spočívající v podnikání v oboru koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje na dobu 5 let, následně snížen trest odnětí svobody na délku 3 let a 6 měsíců, trest zákazu činnosti vymezen užším obsahem, a navíc rozšířen i o zákaz výkonu zaměstnání v tomto oboru a přidán obor nový).¹⁵⁵

Z poslední judikatury Ústavního soudu se nabízí zajímavé rozhodnutí řešící obdobné poměrování přísnosti jednotlivých trestů s opačným výsledkem, kde již porušení zásady bylo shledáno. Jde o případ snížení trestu odnětí svobody z 2 let s podmíněným odkladem na 3 roky na trest odnětí svobody v délce trvání 8 měsíců s podmíněným odkladem na dobu 2 let při současném zpřísnění trestu zákazu řízení motorových vozidel z 2 let na 3 roky. Dovolacím soudem bylo konstatováno, že (podobně jako v předchozích případech) vzhledem k zásadnímu zmírnění trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem nedošlo k celkovému zhoršení postavení stěžovatele. Naproti tomu III. senát Ústavního soudu je toho názoru, že takové vyvážení nelze paušálně stanovit. Poukazuje na potřebu poměrování přísnosti druhů trestů v každém konkrétním případě a zvážení všech relevantních okolností, mezi kterými vyzdvihuje osobu a poměry pachatele. Z konkrétního případu pak nevyplývá žádný zřejmý důvod, pro nějž by prodloužení zákazu řízení motorových vozidel o 1 rok nemělo vést ke zhoršení stěžovatelova postavení.¹⁵⁶ Takové řešení by mělo být považováno za směrodatné i pro budoucí rozhodování.

5.2.4 Shrnutí

„Od soudce, právě proto, že je soudce, a ne účetní, se očekává, že tresty nebude poměřovat formalistickým způsobem, (...) ale konkrétními dopady do života každého jednoho pachatele. (...) Pro častou nemožnost plně objektivního poměrování dvou různých trestů je nutné brát ohled i na subjektivní vnímání samotného odsouzeného. (...) Ne vždy je možné poměřovat v rovině abstraktní úvahy o tom, co je ve skutečnosti zhoršením, a proto je nutno postupovat a casu ad casum.“¹⁵⁷

Nelze jinak než ztotožnit se s názorem Ústavního soudu v otázce hledání jednoznačné metodiky pro stanovení jasné hierarchie trestů, a to především pokud je ukládáno více

¹⁵⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. dubna 1994, sp. zn. 7 To 59/94.

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007.

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 29.

¹⁵⁷ Tamtéž, bod 23.

kombinovaných alternativních trestů vedle sebe (a tento postup je často racionální a dosahuje se jím vlastního naplnění potrestání pachatele). Neboť taková cesta může vést k porušení zkoumané zásady v jejím vlastním materiálním pojetí, přičemž nelze mechanicky aplikovat kvantitativní rozdíly v kvalitativně odlišných trestech.¹⁵⁸ Zároveň je ale potřeba poznamenat, že jakékoliv zpřísnění a priori nepředstavuje vždy zhoršení postavení odsouzeného. Jednotliví soudci disponují odlišným chápáním přísnosti trestu, popřípadě jejich kombinací, a pro spravedlivé potrestání je potřeba vyzvednout i roli a aktivitu veřejné žaloby. Výrok o trestu z hlediska zásady zákazu reformatio in peius má být posuzován jako celek a všechny tresty v jejich souhrnu pak nesmí být přísnější než trest (souhrn trestů) původní.¹⁵⁹

Řešením by pak měl být úplný dopad do právní sféry obžalovaného, a to i z hlediska možných důsledků v budoucnosti, a takový závěr musí být kvalitně odargumentován rozhodujícím subjektem. Důraz by se tedy v případech zpřísnění alespoň jednoho z uložených trestů (či jejich „výměně“) při současném omezení zásadou zákazu změny k horšímu měl klást na náležité odůvodnění takovéto změny včetně důvodů, které k němu soud vedly.¹⁶⁰

5.3 Rozpor se zásadou materiální pravdy

Jedním z nejzávažnějších dopadů, které s sebou nese zásada zákazu změny k horšímu v současné podobě v trestním řádu, je eventuální ignorace zásady materiální pravdy formulované v §2 odst. 5 TŘ jako zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Tato ve své podstatě určuje, že proces má směřovat k pravdivému poznání, jež je vlastním podkladem pro jednotlivá rozhodnutí,¹⁶¹ ale zároveň nemá nadřazené postavení vůči zásadě zákonného procesu.¹⁶² Musíme si ale položit otázku, zda se upřednostňováním zásady zákazu změny k horšímu nerezignuje na vlastní smysl a cíl trestního řízení.

V současné době soudy vydávají rozsudky, které svou podstatou neodpovídají realitě a formální nedostatky zdůvodňují použitím zásady reformace in peius. Nejvyšší soud sám judikuje, že zákaz reformace in peius platí *„třebaže je zřejmé, že napadený rozsudek prvního stupně je vadný, ale náprava by znamenala rozhodnutí v neprospěch obžalovaného“*¹⁶³ a uznává, že *„jakkoli se aplikace tohoto principu v praxi může zdát poněkud nespravedlivá, jeho respektování je jedním ze základů trestního řízení ve vyspělých demokraciích*

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 21.

¹⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77.

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 22.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4 vydání. Praha: Leges, 2016, s. 144.

¹⁶² Tamtéž, s. 146.

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013.

(byť v některých zemích aplikován v užším rozsahu)¹⁶⁴ Máme zde tedy deklarovaný špatný či nepravdivý skutkový nebo právní stav věci, se kterým se již nedá nikterak hýbat.

Dostáváme se tak do patové situace poměrování dvou zásad uplatňovaných v rámci trestního řízení, obou zakotvených zákonnou formou v trestním řádu. Praktická situace, jak upozorňuje Vočka, vypadá následovně; soud přezkumné instance na základě opravného prostředku zjistí, že jsou dány důvody zrušení napadeného rozsudku pro nekorespondenci skutkového stavu se skutečností a (nebo) pro nezákonnost právního posouzení věci. Zároveň ale napadené rozhodnutí nemůže zrušit, neboť další řízení by mohlo vést (a pravděpodobně by vedlo) ke zhoršení postavení obviněného. Je tedy nucen „*ignorovat nezákonnost (...) a posvětit uvedením do právní moci virtuální realitu nepodařené napodobeniny práva*“.¹⁶⁵ Tedy fakticky i vědomě potvrzuje stav, se kterým nesouhlasí (uznání viny, ačkoli ví, že se takového skutku nedopustil).

Púry a Sotolář poukazují na problém, kdy byl nesprávně obviněný uznán vinným trestným činem, o kterém je zřejmé, že se ho nedopustil, a zároveň jeho jednání naplňuje znaky jiného trestného činu, který je ale postižitelný přísněji. Vystává tedy logická otázka, jak má postupovat vyšší instance při podaném opravném prostředku pouze ve prospěch. Autoři kriticky hodnotí dvě možné varianty; za prvé uznání obžalovaného vinným přísněji trestným činem, a to i v jeho základní skutkové podobě, přestože by naplňoval podstatu kvalifikovanou, bez doprovodu zpřísnění trestu (například i opětovné uložení pod dolní hranici sazby určené ustanovením). Za druhé by mohl být obžalovaný zproštěn obžaloby s argumentem nenaplnění znaků mírnějšího trestného činu, jímž byl uznán vinným, ale jeho správnému odsouzení za přísnější trestný čin brání zákaz reformace in peius. V zájmu odstranění výkladových problémů taktéž navrhuji zvážení změny právní úpravy tak, aby nebránila užití přísnější právní kvalifikace a současně vylučovala zpřísnění uloženého trestu.¹⁶⁶ Judikatura se ale již přiklonila k řešení, že zproštění obžaloby dle §226 písm. b TŘ nepřichází v úvahu, je-li skutek jiným trestným činem (i přísněji postižitelným), než jaký v něm spatřoval prvoinstanční soud (zprostit dle citovaného ustanovení lze pouze tehdy, není-li stíhaný skutek žádný trestným činem). Postup soudu tedy musí být takový, že odvolání jako nedůvodné zamítne (§256 TŘ).¹⁶⁷

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I.

¹⁶⁵ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202.

¹⁶⁶ PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 5 Tdo 102/2006.

Jak tedy rozřešit vzniklý rozpor? Primárně a nejjednodušeji by nepochybně byl vyřešen vypuštěním zásady zákazu reformace *in peius* z trestního řádu. Při zachování zakotvení a uplatňování zásady se nabízí jako mírnější varianta možné zúžení změny k horšímu, a to pouze co do výroku o trestu. Výrok o vině samozřejmě má svůj přesah i při nezměněném výroku o trestu, ale toto řešení se mi jeví jako přijatelné pro odstranění disproporcí mezi zjištěnou skutečností a výrokiem soudu o vině.

Ústavní soud se sice vyjádřil tak, že z hlediska kautel spravedlivého procesu je nepřípustný postup, který zákaz reformace *in peius* paušálně upozadí ve prospěch zásady objektivní pravdy.¹⁶⁸ Na otázku, zda se nerezignuje na účel trestního řízení, tedy odpovídám, že částečně ano. Jsem toho názoru, že v současné době je upozadována základní zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností tvořící pomyslný pilíř trestního práva. Ani navrhované alternativní řešení koncentrace zásady pouze na výrok o trestu nevyřeší problém nekorespondence trestu a stupně společenské škodlivosti činu úplně,¹⁶⁹ je ale již přijatelnější v rámci uplatňování zásady materiální pravdy ve své myšlené podstatě.

---

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006 sp. zn. I ÚS 670/05. Ačkoliv byla „zásada objektivní pravdy“ upravena v §2 odst. 5 TR ve svém původním znění do novely č. 292/1993 Sb., tj. zjištění skutečného stavu věci, ze kterého se vychází při rozhodování, mám za to, že v této souvislosti rozdílnost úprav nevede k dezinterpretaci.

¹⁶⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009: „(...) je třeba poznamenat, že pokud by náprava porušení zákazu *reformationis in peius* vyžadovala, aby byl obviněnému uložen trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby, nebylo by možné takové řešení odmítnout a na odstranění tohoto pochybení rezignovat s argumentem, že nově ukládaný trest nevystihuje stupeň společenské nebezpečnosti činu, za který je ukládán.“

6 Návrh úpravy de lege ferenda

V odborné literatuře je za smysl institutu považováno odstranění obav obviněných z možných nepříznivých následků podaného opravného prostředku, jakožto podmínka svobodné dispozice s podaným opravným prostředkem.¹⁷⁰ Tvoří záruku, že si takto projevenou nespokojeností nevyvolají opačné rozhodnutí, než kterého se domáhali, a proto i efektivní garanci práva na obhajobu.¹⁷¹

Z historického zřetele je zásada dlouho součástí našich právních řádů (ačkoliv obsahově velice nestabilně) a Ústavní soud se několikrát vyjádřil k její přezkoumatelnosti z hlediska ústavnosti, kdy je dokonce označována za integrální součást práva na spravedlivý proces.

Různé názory panují ohledně rozsahu aplikace zákazu na jednotlivé výroky rozhodnutí. Dle Šámala se musí zákaz změny k horšímu vztahovat u všech opravných prostředků na všechny výroky rozhodnutí (jež se přímo dotýkají obviněného) a neměl by být zužován pouze na výrok o trestu.¹⁷² Shoda nepanuje v případě výroku o ochranném opatření a o náhradě škody. Vočka, Púry i Sotolář se přimlouvají za jeho uplatnění pouze ve vztahu k výroku o trestu.¹⁷³ Taktéž se navrhuje rozlišný okruh osob, pro které by měl zákaz platit; v teorii se nabízí rozšíření i na poškozeného a zúčastněnou osobu.

Opačný názor podporující nezakotvení zásady změny k horšímu poukazuje pozitivně na chování obviněného, který si lépe rozmyslí, zda podat opravný prostředek, když tuší, že by mohl dopadnout hůře.¹⁷⁴

I Ústavní soud nejnověji uzavírá, že přestože je zásada neodmyslitelnou součástí českého trestního práva (byť v různých podobách), nečiní to z ní ústavní pravidlo či princip.¹⁷⁵ Nelze ji ani označit za základní právo, neboť se často dostává do střetu s účelem trestního řízení, se zásadou materiální pravdy a právy poškozených a obětí trestné činnosti a závisí pouze na pasivitě státního zastupitelství.¹⁷⁶ Nedá se dovodit ani z práva na soudní ochranu, ani z práva na obhajobu, neboť ústavně zaručená práva negarantují konkrétní

¹⁷⁰ HASCH: *Trestní právo procesní...*, s. 686–687.

¹⁷¹ ŠÁMAL: *K úpravě trestního procesu...*, s. 328.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 203. PÚRY, SOTOLÁŘ: *Poznámky k rozhodování...*, s. 20.

¹⁷⁴ SVÁČEK, Jan. *Dvacet let svobodné justice: nedořešené otázky. Nezávislost soudní moci* [online]. Liga lidských práv, 2009, s. 9–10 [cit. 17. ledna 2018]. Dostupné na <<http://llp.cz/publikace/dvacet-let-svobodne-justice-nedoresene-otazky/>>. Zde poukazuje na nizozemský model, kde ke zvýšení efektivity soudnictví přispívá i neexistence zákazu reformace in peius, přičemž jen proti 12% prvostupňových rozsudků je podáváno odvolání a z celkového počtu je jich 95% podáno obžalovanými a státní zástupce se omezuje pouze na osvobozující rozsudky.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 14.

¹⁷⁶ Tamtéž, bod 13.

výsledek z hlediska hmotného práva. Nelze konstruovat nárok na zákonem zaručený výsledek.¹⁷⁷ Svým způsobem si otvírá cestu k jejímu případnému vypuštění, ačkoli uvádí, že by měl být zákonodárce nanejvýš obezřetný, přestože ve věci ústavně omezen není.¹⁷⁸ Její ochranu dovozuje z jejího zákonného zakotvení v trestním řádu, a tudíž je povinností státu, aby soudy postupovaly a ukládaly tresty pouze zákonným způsobem.¹⁷⁹

Proto usuzuji, že lze a contrario konstatovat, že pokud by zásada či vlastní zákaz zakotven v trestním řádu nebyl, žádná taková povinnost by státu nevyplývala (neboť ani z mezinárodního práva přímo nevyplývá). Nerozporuji historický model a jeho tradici, pouze polemizuji nad zefektivněním trestního řízení, které by se ale nemohlo dít protiústavně, proto je potřeba prvně dospět k závěru, zda by případné vypuštění nebylo protiústavní. Uzavírám věc s názorem, že neumožnění dobrodiní v současné době poskytované zákonodárcem by nebylo v rozporu s nejvyššími předpisy naší země.

Argument odstranění obav obviněných z nepříznivých následků podaného opravného prostředku považuji za nedostatečný a formalizaci opravných prostředků při nezakotvení zásady zákazu změny k horšímu pokládám za nerelevantní. Každý podávající opravný prostředek si musí být do jisté míry vědom, že může dojít ke zhoršení situace, neboť v trestním řízení vystupují strany dvě, vedle obviněného i strana veřejné žaloby, které taktéž náleží právo opravný prostředek podat. O teoretické relevantnosti by se dalo mluvit až v případě, kdy se státní zástupce svého práva podat opravný prostředek vzdá – takovým způsobem, že má obviněný čas si promyslet, zda bude pokračovat v dalším řízení bez jakékoliv hrozby. Ale nelze stavět na spekulativní situaci. Obecně osoba podávající opravný prostředek nemůže mít jistotu absolutní nepostížitelnosti (skoro) nikdy, tedy bude vždy pociťovat obavu ze zhoršení, což je faktický stav, který nelze brát jako formalizaci opravného řízení.

Naopak jsem toho názoru, že za nynější situace se objevuje logický nešvar bezdůvodného podávání opravných prostředků, neboť osoby je podávající nemají co ztratit a mohou pouze získat. V opačném případě by si obžalovaný mnohem více rozmyslel, zda opravný prostředek podá, což by mělo za následek i menší zátěž soudů, a tím i větší prostor na věnování se jednotlivým případům a možným relevantním opravným prostředkům podávaným osobami, které svou situaci zvážily včetně možných nepříznivých následků, a přesto se domáhají jejího přezkoumání.

---

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15, bod 15.

¹⁷⁸ Tamtéž, bod 13.

¹⁷⁹ Tamtéž, bod 18.

Dalším sporným bodem je potenciální rozpor se zásadou materiální pravdy. Účelem konkrétního opravného řízení by mělo být přezkoumání rozhodnutí a jeho náprava, je-li nesprávné. A ani dokonalá právní úprava zjišťování a objasňování trestné činnosti, ani zodpovědný postup orgánů činných v trestním řízení vydání takových rozhodnutí nevylučuje. Hledisko správnosti je pak posuzováno subjektivně optikou obviněného, přičemž rozhodnutí jako takové by mělo být postaveno na správnosti objektivní, tedy lépe řečeno na objektivně zjištěné pravdě.¹⁸⁰ Oproti uvedeným názorům preferujícím zákaz reformace in peius se dostáváme do situace potlačování materiální pravdy, nelogických a ve své podstatě protizákonných rozhodnutí vyšších instancí, ačkoli „jednoznačný soulad mezi skutkovým stavem zjištěným procesně zákonným způsobem a z něj vyvozenými právními závěry jsou nezbytnými podmínkami spravedlivého procesu“.¹⁸¹

Taková úprava by byla dle mého názoru efektivní, neboť v současné době nenaplnuje bez výjimky cíle dosažení věcně správného a spravedlivého výsledku řízení. Nadto nynější stav je plný výše vyložených komplikovaných výkladových nejasností, a proto se domnívám, že ani při respektování spravedlivého procesu není potřeba takovéto bezmezné absolutizace. Zrušením zásady reformatio in peius by se nepochybně i urychlilo řízení.

V případě vypuštění (nezakotvení) by bylo již bezpředmětné vyjadřovat se k diskuzi, na které výroky a osoby by se měl zákaz reformace in peius vztahovat. Vzhledem k tomu, že se domnívám, že se jedná o otázku citlivou bez současné vůle na tak radikální změnu, zástupně se přikláním k názoru koncentrace zákazu pouze relativně na výrok o trestu (jak ostatně byla uplatňována v minulosti), tedy alternativně při jejím ponechání k umožnění uplatnění zásady materiální pravdy a zároveň ponechání vedlejších možných důsledků přísnější právní kvalifikace. Tudíž ve své podstatě ne absolutní nezhoršení postavení osoby, v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán, nýbrž nemožnost vyvození těžších důsledků uložením těžšího trestu, a to vše včetně obligatorního detailního zdůvodnění.

Opět zde máme dva tábory názorů, přičemž první zastávající současnou koncepci se opírá o skutečnost, že rozšíření i na otázku viny je správné, vyjadřující smysl a podstatu zásady, v opačném případě jsou soudy nuceny ukládat tresty v rozporu se zákonem (trest nelze uložit vůbec nebo ve výměře, která je mimo hranici zákonné trestní sazby).¹⁸²

---

¹⁸⁰ ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení: zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2008, s. 152.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 7 Tdo 768/2006.

¹⁸² BOBEK: *Několik poznámek...*, s. 267.

Poukazuje se¹⁸³ na negativní důsledky změny pouze výroku o trestu, a to na amnestijní rozhodnutí týkajících se jen některých trestných činů, možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody, morální a existenční újmu (která se může projevit i např. při výpisu z rejstříku trestů) a dosah i mimo trestní řízení v jiných oblastech (živnostenské a pracovní právo).

Na druhé straně se objevuje argument koncentrace pouze na výrok o trestu v zájmu odstranění výkladových problémů, a především pro již rozebraný možný rozpor se zásadou materiální pravdy. Řešení by umožňovalo napravit disproporci mezi pravomocným výrokem o vině a zjištěnou skutečností a v občanskoprávním řízení by se nevycházelo z nesprávných skutkových zjištění.¹⁸⁴ Navíc se takový výrok dotýká obviněného obecně nejcitelněji. Jak jsem již nadnesla, já se přikláním k této druhé variantě, neboť zájem na nerozpornosti s tak esenciální zásadou, jako je materiální pravda, by měl převážet nad případnými vedlejšími účinky. Za této situace by bylo vhodné pro sjednocení právní úpravy ošetřit i důsledky podání odporu proti trestnímu příkazu tak, že zákaz by byl rovněž soustředěn pouze na výrok o trestu.

Na závěr je vhodné zmínit i oficiální návrh rekodifikace trestního práva procesního, který se k zákazu vyjadřuje tak, že nebude upraven jako základní zásada s ohledem na obtížné definování a rozdílnosti vymezení u každého z opravných prostředků se současným možným omezením v řízení proti uprchlému.¹⁸⁵ Dále je řečeno, že u odvolání se platná právní úprava ohledně zákazu reformace in peius ponechá beze změny, neboť se v praxi osvědčila a její zúžení pouze na výrok o trestu by vedlo k nárůstu kasace a nepřímému nátlaku na zpětvzetí odvolání obžalovaným.¹⁸⁶ Přípravovaný nový trestní řád bude tedy pravděpodobně vycházet z nynějšího stavu, který považuje za ověřený.

---

¹⁸³ BOBEK: *Několik poznámek...*, s. 267. VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202. LANGER: *Uplatnění zákazu...*, s. 321.

¹⁸⁴ VOČKA: *Problematika právní úpravy...*, s. 202.

¹⁸⁵ Východiska a principy nového trestního řádu (s. 17). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

¹⁸⁶ Věcný záměr z roku 2008. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

Závěr

Diplomová práce pojednává o zásadě zákazu reformatio in peius v jejím nejširším možném pojetí v právních předpisech trestního práva. Jejím záměrem předneseným v úvodu práce mělo být především komplexní kritické zhodnocení institutu, přičemž měla vést k vyvrácení nebo potvrzení hypotézy, a to: Zásada zákazu reformatio in peius není nezbytnou součástí trestního řízení v České republice. Potvrdila jsem si, že nutným komponentem není, neboť zcela nenaplnuje účel svého zakotvení v trestním řádu, a to eliminaci obavy osoby podávající opravný prostředek z případného zhoršení jejího postavení jako součást práva na obhajobu, ba naopak dle mého názoru ani není nutnou součástí tohoto práva, jelikož její přezkum z ústavněprávního pohledu se váže na její zákonné zakotvení.

V práci jsem se po úvodní definici a historické rešerši zabývala jednotlivými opravnými prostředky, u nichž jsem vytyčila rozsah uplatnění zásady zákazu reformatio in peius. Tato s sebou v současném znění přináší značné aplikační problémy, které jsem se snažila postupně vymezit a kriticky zhodnotit. Jsou jimi především: nesjednocení právní úpravy (absence zákonného zákazu u odporu proti trestnímu příkazu a omezenost vztáhnutí pouze na výrok o trestu u návrhu na obnovu řízení), podřazení zásady pod některý z dovolacích důvodů, dynamická a často komplikovaná judikatura týkající se pojmů „změna v neprospěch“ a „přísnost trestu“ a možný rozpor se zásadou materiální pravdy.

Nevyrovnanost právní úpravy u jednotlivých opravných prostředků se z pohledu adresáta jeví jako nevhodná a dostatečně neodůvodněná. Navrhují proto primárně její sjednocení (k čemuž se vyjadřuji dále). Se zřetelem k charakteru odporu coby opravnému prostředku proti trestnímu příkazu v případě zachování zásady u ostatních opravných prostředků v nynějším znění doporučuji minimálně stanovení jasných zákonných podmínek pro rozhodování po podání odporu.

Z hlediska východisek, ze kterých má vzejít nový trestní řád, má být u odporu i nadále zachována absence uplatnění zákazu s tím, že pokud však bude obviněný uznán vinným těžším trestným činem nebo mu bude uložen přísnější trest, bude povinností soudu takové zpřísnění odůvodnit.¹⁸⁷

Kriticky hodnotím i současné částečné nepodřazování porušení zásady v předchozím řízení soudem pod žádný z dovolacích důvodů. V nadcházející úpravě trestního řízení

---

¹⁸⁷ Východiska a principy nového trestního řádu (s. 31). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

se mimo jiné zvažuje zakotvení nového opravného prostředku kasační stížnosti namísto nynějšího dovolání, a budiž pojmenováno jakkoli, důvody by mohly být dle zkušeností z praxe doplněny o relevantní důvod spočívající v porušení zákazu *reformatio in peius*,¹⁸⁸ což by nedostatek definitivně vyřešilo, nicméně si počkejme na paragrafové znění návrhu zákona.

Ačkoli již byly vlastní pojmy „změna v neprospěch“ a s ní úzce související „přísnost trestu“ podrobeny drobnohledu judikatury nejvyšších soudů, stále vyvstávají (a i nadále budou) otázky, jaká změna rozhodnutí je ještě akceptovatelná a jaká již pomyslnou hranici překračuje. Jako příkladné si uveďme právě teoretické srovnávání dvou nejčastěji ukládaných trestů, a to podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a trest obecně prospěšných prací. Jaké kritérium má být zvoleno pro jejich poměrování? Primární trest odnětí svobody a obecně prospěšné práce v řádu hodin, nebo trest sekundární teoreticky hrozící? Dle mého názoru se jedná o možné odlišné chápání každého soudce, pro které si netroufám nastavit objektivizační kritérium, a tak ačkoli jeden soudce nebude považovat nastíněnou situaci za změnu k horšímu, jiný ji tak vnímat bezpochyby může.

Jeden ze zásadních důvodů, proč považuji současný stav za nevhodný, je potenciální rozpor nového rozhodnutí se zásadou materiální pravdy, jehož kvalitativní stránka spočívá v zjištění skutkového stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a kvantitativní pak rozsah, který je nezbytný pro rozhodnutí. Má tedy dle mého názoru přesah i pro rozhodování o opravném prostředku, a měla by se bez výjimky uplatnit i zde. Na soudce je kladeno velké břemeno (nebo je to ulehčení?) rozhodovat v rozporu, aby naplnili jiné zákonné ustanovení.

Závěrem práce je pak vlastní návrh právní úpravy *de lege ferenda*, a to vypuštění zásady *reformatio in peius*, což by odstraňovalo aplikační problémy a usnadňovalo trestní řízení po podaném opravném prostředku. Alternativně a s ohledem na zachování částečné kontinuity současného stavu se přikláním i k možnosti redukce zákazu pouze na výrok o trestu, která by eliminovala alespoň některou část problémů.

Přínosem této práce je komplexní zhodnocení dočasné úpravy zkoumaného institutu, poukaz na její nedostatky a problémy a navržení jednotlivých variant řešení včetně jejich rozboru. Práci považuji za užitečnou z hlediska rozboru dostupných zdrojů, kdy je koncipována jako podklad relevantních pramenů vhodných pro celkový náhled na věc. Ačkoli se některé literatury, a především judikatury dotýkám pouze okrajově, přesto je citována z důvodu úplnosti a snazší dohledatelnosti.

---

¹⁸⁸ Věcný záměr z roku 2004 (s. 118). *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

- FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 928 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 s.
- HUSÁR, Eugen. *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961. 377 s.
- JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. *Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudců a podání advokátů*. 3. vydání. Praha: Leges, 2015. 576 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016. 976 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. 848 s.
- PIPEK, Jiří. *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Praha: Univerzita Karlova, 1988. 349 s.
- ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999. 403 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 1052 s.
- ŠKEŘÍKOVÁ, Jana. *Základní principy a zásady římského procesu* [disertační práce]. Praha: Právnícká fakulta Univerzity Karlovy, 2012. 270 s.
- ULPIANUS. *Domini nostri sacratissimi principis Iustiniani iuris enucleati ex omni vetere iure collecti Digestorum seu Pandectarum*.
- ZEMAN, Petr a kol. *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení: zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální politiku, 2008. 272 s.

Příspěvky ve sbornících

ŠELLENG, Dalibor. Projevy zásady materiální pravdy v institutu trestního příkazu. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 158–169.

ŠÁMAL, Pavel. K úpravě trestního procesu v letech normalizace. In MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (ed). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha: Karolinum, 2004, s. 307–342.

Komentáře

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. 1273 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář – I, II, III*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4720 s.

Články z odborných časopisů

BOBEK, Jaroslav. Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. *Socialistická zákonost*, 1980, č. 5, s. 263–269.

JEŽEK, Vladimír. Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 78–92.

KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235–238.

KRATOCHVÍL, Vladimír. O „postnálezových“ stádiích trestního řízení ve světle „velké novely“ trestního řádu z roku 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 124–136.

LANGER, Petr. Uplatnění zákazu reformationis in peius v odvolacím řízení. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 11, s. 317–324.

MATES, Pavel; PIPEK Jiří. Úvahy nad zákazem reformace in peius ve správním právu trestním. *Právní rozhledy*. 1995, č. 11, s. 437–440.

PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 6–22.

ŠÁMAL, Pavel. Dovolání – nový mimořádný opravný prostředek v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11–12, s. 103–124.

ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86–89.

VOČKA, Vladimír. Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu reformatio in peius. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 201–203.

VOČKA, Vladimír. K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 8, s. 243–247.

ZEMAN, Jaroslav. Některé aspekty úpravy trestního příkazu. *Trestní právo*, 1999, č. 12, s. 11–16.

Internetové zdroje

HRBÁLOVÁ, Zuzana. *Odpor proti trestnímu příkazu v řízení vedeném proti více obviněným* [online]. Právní prostor, 3. prosince 2015 [cit. 5. listopadu 2017]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/odpor-proti-trestnimu-prikazu-v-rizeni-vedenem-proti-vice-obvinenym>>.

SVÁČEK, Jan. *Dvacet let svobodné justice: nedořešené otázky. Nezávislost soudní moci* [online]. Liga lidských práv, 2009 [cit. 17. ledna 2018]. Dostupné na <<http://lp.cz/publikace/dvacet-let-svobodne-justice-nedoresene-otazky/>>.

Východiska a principy nového trestního řádu. *Rekodifikace trestního práva procesního*. Justice.cz [cit. 19. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

Věcný záměr z roku 2008. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

Věcný záměr z roku 2004. *Rekodifikace trestního práva procesního* [online]. Justice.cz [cit. 26. listopadu 2017]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>>.

Legislativní akty a důvodové zprávy

Justizgesetzsammlung, Patent č. 848, s. 135, účinný ke dni 17. 6. 1788

zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního, účinný ke dni 23. května 1873

zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), účinný ke dni 12. července 1950

zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 64/1956 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1957

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), účinný ke dni 1. ledna 1962

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 178/1990 Sb. účinném ke dni 1. července 1990

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 292/1993 Sb. účinném ke dni 1. ledna 1994

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 265/2001 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2002

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 48/1973 Sb. účinném ke dni 1. července 1973

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993 Sb.

důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 265/2001 Sb.

Soudní rozhodnutí

nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2000, sp. zn. III ÚS 463/2000

nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2002, sp. zn. II ÚS 213/2000

nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2003, sp. zn. IV ÚS 564/02

nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004, sp. zn. I ÚS 55/04

nález Ústavního soudu ze dne 19. října 2004, sp. zn. I ÚS 588/03

nález Ústavního soudu ze dne 25. dubna 2005, sp. zn. I ÚS 125/04

nález Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. I ÚS 670/05

nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2006, sp. zn. III ÚS 304/04

nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2006, sp. zn. II ÚS 544/05

nález Ústavního soudu ze dne 5. září 2007, sp. zn. I ÚS 1947/07

nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2008, sp. zn. II ÚS 254/08

nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/2002

nález Ústavního soudu ze dne 5. března 2009, sp. zn. III. ÚS 2306/07

nález Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2009, sp. zn. III ÚS 39/09

nález Ústavního soudu ze dne 11. června 2014, sp. zn. I ÚS 4503/12

nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 525/15

usnesení Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2012, sp. zn. I ÚS 1478/11

usnesení Ústavního soudu ze dne 27. května 2015, sp. zn. III ÚS 3602/13

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. března 1966, sp. zn. Prz 7/66

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. září 1966, sp. zn. Pls 8/66

rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 1967, sp. zn. Tzv 42/66

rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. června 1977, sp. zn. 2 Tzf 2/77

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 1968, sp. zn. 4 Tz 102/67

rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. června 1975, sp. zn. 4 Tz 27/75

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. července 1996, sp. zn. 2 Tzn 126/96

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 1998, sp. zn. 5 Tz 57/98

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 1999, sp. zn. 8 Tz 90/99

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2000, sp. zn. 5 Tz 162/2000

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2001, sp. zn. 4 Tz 5/2001

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009

rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2013

usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. července 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2002, sp. zn. 6 Tdo 354/2002

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. srpna 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 5 Tdo 1205/2003

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2004, sp. zn. 11 Tdo 902/2003

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2005, sp. zn. 5 Tdo 892/2005-I

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 11 Tdo 1158/2005

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2006, sp. zn. 5 Tdo 102/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2006, sp. zn. 7 Tdo 1401/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2006, sp. zn. 5 Tdo 570/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2006, sp. zn. 3 Tdo 687/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2006, sp. zn. 7 Tdo 768/2006

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. března 2007, sp. zn. 5 Tdo 176/2007

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 607/2007

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. srpna 2007, sp. zn. 5 Tdo 625/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. října 2007, sp. zn. 11 Tdo 938/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. října 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. října 2007, sp. zn. 7 Tdo 1157/2007
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. dubna 2008, sp. zn. 8 Tdo 29/2008
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. února 2009, sp. zn. 8 Tdo 83/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2009, sp. zn. 11 Tdo 144/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. října 2009, sp. zn. 3 Tdo 1016/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2009, sp. zn. 6 Tdo 1265/2009
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2010, sp. zn. 8 Tdo 183/2010
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2010, sp. zn. 7 Tdo 319/2010-I
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. února 2011, sp. zn. 8 Tdo 25/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2011, sp. zn. 3 Tdo 202/2011
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. března 2012, sp. zn. 8 Tdo 97/2012
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2013, sp. zn. 4 Tdo 570/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. ledna 2014, sp. zn. 7 Tdo 1443/2013
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. července 2014, sp. zn. 8 Tdo 809/2014
usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2016, sp. zn. 11 Tdo 1040/2015
stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012
rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. ledna 1994, sp. zn. 6 To 35/93
rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. dubna 1994, sp. zn. 7 To 59/04
rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. dubna 2010, sp. zn. 2 To 36/2010
usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 30. července 2003, sp. zn. 5 To 66/2003

Shrnutí

Diplomová práce pojednává o zásadě zákazu reformatio in peius v trestním řízení. Cílem je komplexní kritické zhodnocení zásady v současně platné právní úpravě a vlastní koncept regulace související s rekodifikací trestního procesu. Úvodní část práce je zaměřena na vysvětlení základních pojmů vztahujících se k dané problematice. Druhá kapitola pojednává o historickém vývoji této zásady na našem území. V třetí a čtvrté kapitole analyzuji současné uplatňování u jednotlivých opravných prostředků včetně individuálních zvláštností. V páté kapitole jsou rozebírány specifické (především výkladové) problémy ve světle stávající judikatury a v poslední kapitole navrhuji úpravu de lege ferenda.

Abstract

The diploma thesis deals with the principle of the prohibition of reformatio in peius in criminal procedure. The aim is a critical evaluation of the principle in the currently applicable legislation and my own concept of the regulation related to the recodification of the criminal procedure. The introductory part of the thesis is focused on explaining the basic concepts related to the topic. The second chapter deals with the historical development of the principle in the territory of our country. In the third and fourth chapters I analyse the current application of individual remedies, including individual peculiarities. The fifth chapter deals with the specific (mainly interpretative) problems determined by existing jurisprudence, and in the last chapter I propose de lege ferenda legislation.

Seznam klíčových slov

Reformatio in peius, trestní řízení, opravný prostředek, zásada, trest, státní zástupce, stížnost, odvolání, dovolání, stížnost proti porušení zákona, trestní příkaz, návrh na obnovu řízení, zásada materiální pravdy.

Keywords

Reformatio in peius, criminal procedure, remedy, principle, sentence, prosecutor, complaint, appeal, appellate review, complaint for breach of law, criminal order, renewal of proceeding, the principle of material truth.